

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Lenka Chodilová

František Krejčí jako filosof a etický myslitel

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: "František Krejčí jako filosof a etický myslitel" vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 17. dubna 2013

Podpis _____

Poděkování

Chtěla bych velmi poděkovat za odbornou pomoc, radu a trpělivost během vypracovávání bakalářské práce svému vedoucímu PhDr. Petru Zimovy, Ph.D.

Obsah

1 Úvod	5
2 Osobnost Františka Krejčího	6
3 Pojetí etiky v díle Františka Krejčího	11
3.1 Etika	14
3.2 Etika všeobecná	15
3.3 Etika speciální	21
3.3.1 Etika individuální	22
3.3.2 Etika sociální	27
3.3.2.1 Normy obecné	27
3.3.2.2 Rodina, přátelství, národ.....	30
4 Politika a morálka.....	38
5 Využití tématu ve výuce Základu společenských věd.....	41
6 Závěr.....	44
Seznam použitých zkratek	45
Anotace.....	48

1 Úvod

Tématem této práce je život Františka Krejčího, jeho pojetí etiky a využití této etiky ve výuce Základu společenských věd.

Cílem mé práce je seznámit společnost s významnou osobností české historie, Františkem Krejčím, s jeho životem, kariérou pedagoga, psychologa, filosofa, etika, redaktora a politika. Přestože byl ve své době velmi činný, je dnes téměř zapomenut a toto bych svou prací chtěla napravit. V dalších částech bych chtěla vyložit, vysvětlit a okomentovat Krejčího postoje k etice, jeho názory a popsat jejich možnost využití při výuce.

Tohoto filosofa jsem si vybrala právě kvůli jeho významu pro českou etiku a jeho jasně formulovaným, srozumitelným zásadám mravního života, se kterými souhlasím, a které by jistě prospěly celé moderní společnosti.

2 Osobnost Františka Krejčího

František Krejčí se narodil v Hostinné 21. srpna roku 1858. Jeho otec byl berním úředníkem a kvůli jeho povolání se rodina často stěhovala. Svá gymnazijní léta strávil na gymnáziu v Hradci Králové, poté v Litomyšli a maturoval na Akademickém gymnáziu v Praze. Po středoškolských studiích nastoupil roku 1875 na Univerzitu Karlovu, kde se věnoval mnoha oborům. Kromě klasické filologie se zajímal o filologii německou, slovanskou a českou, o obecnou jazykovědu a samozřejmě i o estetiku, psychologii a filosofii. Většina jeho vyučujících filosofie patřila ke skupině herbartovců, jako třeba Josef Durdík a Tomáš Garrique Masaryk. Jako obor u státní závěrečné zkoušky měl Klasickou filologii a Filozofickou propedeutiku pro gymnázia. Jeho dalším úspěchem na akademické půdě bylo udělení doktorátu v roce 1886, tématem jeho disertační práce byl pojem božství u Řeků a jeho vývoj.

Po absolvování vysokoškolského studia působil jako středoškolský profesor na několika gymnáziích. Po několika letech se 1898 dočkal habilitace na docenta filosofie se zřetelem k psychologii, za další dva roky se začal plně věnovat vědecké a akademické činnosti na Univerzitě Karlově v Praze. Roku 1905 oslavil jmenování mimořádným profesorem, ale na jmenování řádným profesorem musel čekat až do roku 1912, protože jeho žádost byla dříve zamítnuta kvůli jeho pokrokové a protináboženské aktivitě. Jako profesor na Univerzitě Karlově se věnoval filosofii, psychologii a etice a v letech 1923 a 1924 zastával post děkana filosofické fakulty.

Kromě své akademické kariéry se František Krejčí angažoval ve vědě, politice a společenském životě českých zemí. Organizoval u nás filosofický život a byl jedním ze zakladatelů prvního českého filosofického časopisu Česká mysl, který byl vydáván od roku 1900 v nakladatelství Jana Laichtera jako orgán Jednoty filosofické. Spoluredaktory s Františkem Krejčím, který tento časopis několik let také redigoval a ovlivňoval v duchu pozitivismu, byli František Drtina a František Čáda. Po Františku Krejčím převzal Českou mysl Emanuel Rádl. Do roku 1948, kdy bylo vydávání časopisu úředně zastaveno, se na jeho vydávání podílelo mnoho lidí. Po pádu komunismu roku 1989 znovu ožila činnost Jednoty filosofické, která se pokusila obnovit časopis Česká mysl, ale vyšla už jen tři čísla. V časopise měly být uveřejňovány všechny filosofické práce psané vědeckou metodou.¹

¹ Zouhar, Jan, Pavlincová, Helena a Gabriel, Jiří. Česká filosofie v letech protektorátu; strany 13 - 51

František Krejčí byl činný také v antiklerikálním a ateistickém hnutí Volná myšlenka. Toto hnutí v sobě zrcadlilo liberální myšlení přelomu devatenáctého a dvacátého století. Česká odnož tohoto hnutí byla založena v roce 1904, roku 1915 byla rozpuštěna a v dalších letech prošla mnoha změnami a dnes již nemá s prvorepublikovou Volnou myšlenkou moc společného. Dalšími významnými představiteli Volné myšlenky vedle Františka Krejčího byl například Josef Svatopluk Machar.

František Krejčí vkládal velké naděje do kulturního a politického života samostatného Československa. Politického života se účastnil jako člen Socialistické strany, které vypracoval i část programu týkající se kultury, dále redigoval její teoretickou revue Budoucnost a zastupoval tuto stranu v Národním výboru a později v Národním shromáždění. Socialismu se snažil vtisknout demokratičtější podobu a v publicistice vystupoval na obranu demokratických hodnot. V letech 1920 až 1925 dosáhl až na post senátora.

Ve dvacátých letech ho ale také začal pronásledovat pocit deziluze, únavy, neúspěchu a zklamání jak na poli politické činnosti, tak i v jeho činnosti odborné. Nekonečné debaty s jeho filosofickými a politickými odpůrci a potřeba neustále obhajovat své postoje a názory ho donutily vystoupit ze Socialistické strany, odejít z politického života a roku 1928 odejít do výslužby. Dále se věnoval jen své vědecké činnosti a publikaci svých knih a článků. Zemřel 24. května 1934 v Praze.

Světová filosofie se dle Krejčího v devatenáctém století dostala do bodu zlomu. Její racionalita a moc člověka nad přírodou sebou nesla také pocit osamění člověka a ztrátu skutečných životních hodnot. Filosofické myšlení se vydalo pěti různými cestami: vědecký základ filosofie požadoval pozitivismus a novokantovství, filosofie života se obrátila ke konkrétnímu člověku, naopak obrát k věcem provedla fenomenologie, dalším směrem se stal marxismus se svým pojetím společnosti jako celku a poslední je novotomismus, který se snažil o obhájení náboženské víry v moderním světě.²

Česká filosofie na tyto nové tendence reagovala spíše zvolna, nebyla jako celek připravená zapojit se do evropského dialogu. Výjimku tvořil například Tomáš Garrigue Masaryk, který byl orientovaný na anglickou a francouzskou filosofii a také ho oslovil marxismus, dále Ladislav Klíma, který reagoval na díla Arthura Schopenhauera a Fridricha Nietzscheho a nakonec se k nám dostal díky Františku Krejčímu také pozitivismus.

Český pozitivismus měl svou vlastní osobitou povahu. Stal se převládajícím směrem u nás od poloviny devadesátých let devatenáctého století do třicátých let dvacátého

² Zouhar, Jan. Dějiny českého filozofického myšlení do roku 1968; strany 92 - 93

století a dělil se na tři fáze. V první fázi, které se také říkalo přípravná, bylo cílem seznámit českou filosofickou scénu s tímto myšlenkovým směrem pomocí informativních studií a článků o filosofech, jakými byli, mimo jiné, Auguste Comte, Herbert Spencer a John Stuart Mill. Ve druhé fázi již začala samotná tvorba české pozitivistické filosofie. Třetí fáze se přiřazuje k evropskému naturalizujícímu pozitivismu, na pozitivismus působili nové vlivy a proudy, byly hledány nové podoby pozitivismu a František Krejčí již byl považován za překonaného. Z jeho učení zbyly jen základy, na kterých stavěli jeho žáci.

František Krejčí je nejdůležitější postavou právě druhé fáze vývoje českého pozitivismu u nás spolu s filosofy Františkem Drtinou a Františkem Čádou, se kterými velmi úzce spolupracoval jak na univerzitě, tak i ve filosofickém časopise Česká mysl.

Ve svém díle sice vyšel z herbartismu, ale velmi rychle ho opustil a překonal. Ve své filosofii se pokoušel vybudovat ucelený pohled na svět a život s vyloučením veškeré metafyziky a ve svých tezích často vycházel a navazoval na Herberta Spencera. Jedním z pojmů, které zavedl, je tzv. (tak zvané) "nepoznatelné transcendentno". Transcendentno není možno poznat, protože přesahuje skutečnost, kterou vnímáme smysly a rozumem, a navíc pro budování filosofického postoje není jeho znalost potřebná. Proto apeloval na pozitivistickou filosofii, aby se obešla bez transcendentna a náboženského nadpřirozena, přestože se tyto pojmy běžně nacházely v různých typech filosofie idealismu.

„Za hranicemi empirického dualismu hmoty a vědomí (na půdě ontologie) je možné oprávněně operovat nanejvýš ideou „neutrálního monismu“, ovšem bez nároků odpovědět na otázku, zda některý člen dvojice hmota - vědomí je „prvotní“ nebo „určující“.“³

Na základě předpokladu nepoznatelného transcendentna také zformuloval monistickou domněnku o dualismu těla a duše, hmoty a vědomí. Ocitl se nad jednostranností materialistické a spiritualistické metafyziky, ale již neřešil, že se tímto dostal k panteistickým důsledkům. K vědě přistupoval s agnosticistickým scientismem a neutrálním monismem, skutečnost pojal přísně deterministicky, vylučující indeterminismus a teologii a také dimenzi podstaty a možnost lidské aktivity.

Krejčí popisuje rozdíl mezi vědeckým a filosofickým myšlením takto: věda si stanoví problém, jehož řešení se poté plně věnuje. Než daný problém vyřeší, nemůže postoupit k jinému problému, protože o jeho existenci prozatím ani neví. Jednou objasněný problém se stává základem, ke kterému se vědci již nevrací. Oproti tomu filosofie začíná stále

³ Zouhar, Jan. Dějiny českého filosofického myšlení do roku 1968; strana 94

od nuly. Ucelený obraz světa potřebuje ihned, tudíž staví na provizorních, nedořešených problémech, které nejsou trvalé. Neschopnost je ověřit způsobí, že se takto vybudované filosofické názory zhroutnou jako domeček z karet. Proto je potřeba i ve filozofii vycházet z vědecky podložených faktů, aby mohla být považována za trvalou s pevnými základy, ke kterým není nutno se vracet.⁴

Velkou pozornost věnoval také psychologii, jejíž studium a znalost považoval za základ každé snahy o kvalitní vědeckou filosofii. Ve svých knihách o psychologii vycházel z poznatků biologie, odmítl jakékoliv spekulace, vše si empiricky ověřoval a odmítl koncept duše jako svébytného, nemateriálního nositele duševna. Duševní jevy vysvětlil jako uvědomělé reakce organismu pomocí teorie psychofyzického paralelismu a vírou v tzv. trojstránkovitost duševních jevů, kdy má každý duševní jev svou vlastní stránku představovou, duševní a volní. Tato jeho teze ale zkomplikovala jeho snahu o naprosto empirický charakter této psychologie. Kritizoval vývoj české i světové filosofie a položil základy dodnes používanému vědeckému systému psychologie. Později byla této empirické psychologii, kterou představil, vytýkána silná pozitivistická předpojatost, jeho odpůrci byla nazývána „psychologie bez duše“.

Dle Jiřiny Popelové, která se o život a dílo Františka Krejčího zajímala a napsala o něm několik článků a knih, byl František Krejčí „tragická postava české filosofie“. Tím, jak se snažil o důsledně pozitivistický přístup ke své filosofii a tudíž na vše aplikoval vědecké poznatky, vytvořil neřešitelné rozpory mezi svým filosofickým systémem a řešením nastolených dilemat, na které věda nestačila, a také, dle této autorky, vede příliš pevné a neoblomné přesvědčení, které není ochotno k diskuzi a ústupkům, k nesnášenlivosti, což se Františku Krejčímu v jeho době stalo. Jinak ho vidí jako názorově přímočarého, vyzvedá jeho srozumitelný a zajímavý styl psaní a přestože byla jeho filosofie již překonána, tak položil velmi dobré základy českého pozitivismu, na kterých jeho následovníci staví.⁵

František Krejčí ve svých dílech budoval moderní vědecký světový názor, ten zakládal na nejnovějších výsledcích výzkumů ve speciálních vědách, jakými jsou psychologie, biologie, etika, pedagogika, estetika. Tento vědecký světový názor měl být naprosto oproštěn od náboženství a metafyziky a měl tvořit základ sebevědomí moderní české společnosti. Toto Krejčího odmítání náboženství využila tehdejší buržoazie při boji proti rakouskému klerikalismu a katolicismu.

⁴ Cetl, Jiří. František Krejčí; strany 164 - 170

⁵ Zouhar, Jan, Pavlincová, Helena a Gabriel, Jiří. Česká filosofie v letech protektorátu; strany 212 - 213

Tento jeho názor byl v rozporu s učením jeho současníka Tomáše Garriqua Masaryka, který naopak vyzdvihoval potřebu víry. Masaryk považoval právě ztrátu jednotného náboženského názoru v západní společnosti za počátek mravní rozháranosti občanů a celkový úpadek člověka. Jakékoli náboženství považoval za jednotící prvek společnosti, který ovlivňuje celý lidský život a neviděl v něm rozpor s filosofií a moderní vědou.⁶

⁶ Schlegelová, Jaroslava. František Krejčí a jeho současníci; strana 12

3 Pojetí etiky v díle Františka Krejčího

Pro Krejčího etiku jsou velmi důležité biologické evoluční základy, vědeckost a pozitivnost.

Etika je věda o mravnosti neboli mravověda. Krejčí k pojmu etika přidal přívlastek pozitivní, což znamená to stejné jako etika vědecká. Všechno bádání a veškeré názory musí být vědecky podloženy, aby mohly být považovány za pravdivé. Samozřejmě, v tomto pojetí etiky, není místo pro jakoukoli nevědeckost, tudíž z učení o etice odstranil veškeré nadpřirozeno, božství. Mravní normy, podle Krejčího, nemají původ v náboženství, ani nadpřirozenu. Toto své tvrzení zdůvodnil tím, že kdybychom je získaly od boha již hotové, nedocházelo by v průběhu staletí k jejich vývoji a změně, zůstaly by tak, jak nám byly dány. Veškerá teologická stanoviska v etice považoval za nepřijatelná, stejně jako i filosofické teorie o nadpřirozenosti mravních norem, protože cokoliv transcendentního je nepoznatelné a neověřitelné.

Někteří autoři se domnívají, že jedním z jevů nevysvětlitelných ze zkušenosti je svědomí. Nazývají ho hlasem v nitru, který je nezávislý na našem vědomí. Krejčí ale upozornil, že z hlediska psychologie už bylo svědomí rozebráno a vysvětleno. Během našeho rozhodování nám hlas svědomí napovídá, která možnost je tou správnou a pokud si zvolíme jinak, než nám radí svědomí, vrátí se v podobě výčitek svědomí, zda jsme zvolili dobře, jestli jsme se neměli zachovat jinak. To, co hlas svědomí člověku radí, není nic nového, jsou to zásady a informace dané naším vývojem a našimi předešlými zkušenostmi.

Vědy, studující svět, mohou být empirické, zabývající se tím, co je dáno a co již bylo, a normativní, které říkají, co by mělo být. Empirické vědy pracují s danými zákony, zákony existují, aniž bychom se o to jakkoli zapříchli, jsou výrazem nutnosti, zatímco vědy normativní se zabývají normami, které závisí na našich touhách a možnostech a není dané, že se naše normy splní. Pokud mají mít normy nějakou váhu, musí být tedy odvozeny ze zákona, který jim dá jistou autoritu.⁷

V etice se také často pracuje s pojmy jako absolutní norma, absolutní ideál, etc. (et cetera), z hlediska pozitivismu je ale nemožné těchto absolutních pojmů dosáhnout a tudíž se pozitivisté vzdali snahy najít tyto pojmy, které jsou pro mravní život člověka nepotřebné.

⁷ Krejčí, František. Pozitivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 9 - 11

Jednou z věcí, o které se etika pokouší, je objasnit zákon mravního vývoje. Mravní vývoj není ukončený, stále pokračuje a tudíž všechny zásady a ideály platí jen pro danou skupinu lidí v daný čas, ale nemají všeobecnou platnost.

Aby člověk žil mravně, je zapotřebí svobodné vůle, možnosti rozhodovat, moci volit mezi dobrem a zlem. Má člověk vůbec možnost o sobě rozhodovat? Existují dvě základní teorie, determinismus a indeterminismus. Život člověka v deterministickém pojetí je plně určen vnějšími vlivy, člověk činí jen to, co musí, nemá možnost volby. V tomto případě již ale nepotřebuje mravní normy, není třeba definovat dobro a zlo, vinu a trest. Indeterminismus naopak předpokládá, že člověk je ve svém rozhodování naprosto volný, je jen na něm, jakou možnost si zvolí, tudíž se rozhoduje mezi dobrem a zlem a je možné ho odměňovat i trestat. Ale i při tomto na první pohled svobodném rozhodování je člověk ovlivněn společenským řádem, výchovou, tlakem okolí, svou předchozí zkušeností. Z toho plyne, že si sice může vybrat mezi dvěma možnostmi, ale již dopředu ví, která je dobrá a v souladu s mravním řádem, a která povede ke zlu, vině a trestu.

V řecké mytologii pojem svoboda vůle vůbec neexistoval. Celý lidský život byl řízen bohy, kteří rozhodovali o všem, zapojovali se do rozporů obyčejných občanů, způsobovali nečekané životní zvraty. Tento pohled na řecké božstvo ovlivnil celou řeckou filosofii, která byla fatalistická. S osudem nemělo cenu bojovat, protože byl dán předem. Tento názor vedl k nihilismu a resignaci na vlastní snažení. Naopak církevní otcové využili pojmu svobodná vůle, aby pomocí rozhodování mezi dvěma možnostmi vysvětlili původ zla ve světě. Hřích vznikl právě svobodným rozhodnutím porušit dané pravidlo nejíst jablka ze stromu poznání.⁸

Krejčí apeloval na to, aby problematika svobody vůle byla řešena čistě pozitivisticky bez vlivů metafyzických. Vůle je teoretická abstrakce, která reálně neexistuje, existuje pouze v našich duševních pochodech, v našem vědomí. Vůle je pouze souhrnný pojem pro duševní jevy, nemá svou vlastní samostatnou existenci. Toto pojetí vůle je v souladu s pozitivistickými principy.

„Řeknu-li člověk má vůli neznamená to nic více než: člověk je schopen chtít a nikoli něco v člověku chce. A řeknu-li: člověk má svobodnou vůli, může to znamenati jen: člověk jest ve svém chtění volný, není ničím vázán, pokud chce, a nesmím tomu dávat smysl, že to, co ve mně chce, jest volno, svobodno, neodvislo od těla nebo vnějších podmínek.“⁹

⁸ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 25 - 30

⁹ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 39

Při řešení otázky vůle se nesmí používat termín duše, který nemá dle Krejčího své místo ani v psychologii ani v etice.

Souhlasím s Krejčím, že vůle je svobodná pouze díky naší schopnosti vzdoru, protože jinak je naše vůle z velké části determinována vnějším okolím. To znamená, že nejednáme tak, jak jednáme, pouze protože to tak sami chceme, ale protože nás k tomu nutí vnější okolnosti. Jsme při jednání, projevování vůle, těmito okolnostmi ovlivňováni. To, co jiní označují jako projevy vůle, jsou pouze uvědomělé reakce naší psychiky, na to, co od nás očekává společnost, v níž žijeme.

Dalším příkladem falešného vědomí svobody je rozhodování, volba. I přes náš pocit, že rozhodování je svobodný čin, není to nic jiného, než že na nás v určitém okamžiku působí více různých popudů, které nazýváme motivy. Proces rozhodování není ničím jiným, než zápasem motivů, z nichž zvítězí ten silnější. Průběh zápasů nazýváme v případě nepříjemné volby nerozhodností nebo rozpaky. Pozitivní volbě říkáme uvažování či rozvažování. Vítězství jednoho popudu nad druhým je tedy rozhodnutí. Otázkou tedy je, zda toto rozhodnutí je na základě svobody, nebo je ovlivněno okolním tlakem a našimi emocemi jako je vášně, zloba, láska, radost, vztek, dále pudem sebezáchovy, zvyky a naší osobností.

Myslím si, že z pohledu Krejčího na rozhodování, je možné se ve stejné situaci rozhodnout pokaždé jinak, a to pod vlivem předešlé zkušenosti a především pod vlivem vnějších okolností, které nás při rozhodování determinují. Rozhodování není tedy projevem naší svobodné vůle, ale různých vlivů, které na nás působí. I v případě volby mezi dvěma naprosto stejnými okolnostmi si nevolím svobodně, ale mechanickými okolnostmi, např. (například) tím, co mě napadne jako první, aniž bych si byla vědoma proč. Příkladem mechanické okolnosti volby je výběr mezi dvěma naprosto stejnými tužkami, kdy zvolím tu, která zdánlivě leží ke mně blíže.

Ani lítost a výčitky svědomí nelze považovat za svobodné projevy vůle. Lítost je pouze reakce na špatný konec situace, kterou jsme negativně ovlivnili svým rozhodnutím. V případě, že bychom učinili jiné rozhodnutí, situace mohla dopadnout také jinak, např. lépe, a pak bychom nepocíťovali lítost. Ale protože naše rozhodnutí není projevem naší svobodné vůle, není ani lítost projevem naší svobodné vůle. Je opět determinována naším okolím. Stejný vzorec platí i pro výčitky svědomí. V obdobné pozici je i vědomí odpovědnosti, což není nic jiného než strach z následků našich činů - našich rozhodnutí.¹⁰

¹⁰ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 50 - 51

Z úhlu pohledu Františka Krejčího má člověk pouze svobodu relativní. To znamená, že člověk je ovlivněn předchozími zkušenostmi, poučil se, uvědomil si důsledky. Je ovlivněn okolím, které na něj působí, ale je svobodný v tom, jaké si vytkne mravní ideály a životní cíle. V duchu těchto vlivů se rozhoduje sice svobodně, ale tato svoboda je pouze relativní, ovlivněna námi samotnými a naší okolím. Zaujalo mě, že etikové dbající empirického základu etiky, buď inklinují k naprostému fatalismu, nebo jako např. Krejčí právě k relativní determinované svobodě. Já osobně se přikláním k teorii relativní determinované svobody, protože fatalismus ve mně vzbuzuje pocity zbytečnosti, bezmoci a deprese, kdežto dle Krejčího se rozhoduji samostatně, i když pod vlivem mých zkušeností, znalostí a okolí, přesto je mi, na rozdíl od fatalismu, ponechána určitá svoboda volby.¹¹

3.1 Etika

Dnes je etika samostatnou vědou a samozřejmě je nutné se na ni dívat také z pohledu pozitivismu. Dříve byla součástí filosofie a často se jí říkalo praktická filosofie. Krejčího pohled na etiku toto odmítal. Etiku považoval za prvotní, filosofie se musí řídit etikou a mravním vývojem společnosti, protože filosofický systém odporující mravním zásadám by byl nesprávný. Etika nemůže vycházet z filosofie, pokud má být vědecká, protože člověk jednal už před tím, než zformuloval filosofické myšlenky. Etika se zabývá jednáním člověka jako jedince i společnosti a jeho vztahem s celým náramným a rozmanitým vesmírem. Vychází z mravnosti a mravního vývoje a na tomto základě se snaží pochopit celý svět a roli člověka v něm. Také se dá považovat za průpravu, praktický kurz filosofie. Velmi blízko má k sociologii, neboť mravní jednání vychází ze společnosti, člověk se ve společnosti vyvíjí a její neodmyslitelnou součástí, a psychologii, o kterou se ve svých tezích opírá.

„Jednání je děj psychický a zákony psychického dění uplatňují se při jednání vůbec, tedy i při jednání mravním. Veškerá analýsa vědecké etiky předpokládá analýsu psychickou; bez psychologie nebyla by vědecká etika možná.“¹²

Prvotní úlohou etiky je dle Krejčího vyřešit otázku, co je mravnost. Poté je nutno zjistit počátek mravnosti a její vývoj. Nejvyšším stupněm vývoje bude nalezení mravního ideálu, ke kterému by měl člověk mířit.¹³

¹¹ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 52 - 54

¹² Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 58

Etika se dělí podle několika různých hledisek. První dělení na etiku obecnou a speciální. Obecná etika definuje historický vývoj etiky a základní pojmy etiky jako např. mrav, blaho, pesimismus, užitečnost, etc. Etika speciální se dále dělí na etiku individuální, řešící problém jaké má člověk povinnosti sám k sobě, a etiku sociální, řešící jak se máme chovat ke svému okolí, a to jak k jednotlivcům, tak ke společenským celkům.

3.2 Etika všeobecná

Základním pojmem etiky je mravnost, což je abstraktní pojem existující pouze v naší mysli. Tento pojem zahrnuje skutečně existující mravní jevy. Mravnost je schopnost člověka rozeznat co je dobré a co je špatné. Žádný čin sám o sobě není dobrý ani špatný. Jakým z hlediska mravnosti je, záleží na našem posouzení. Posouzení, zda jde o čin mravný, závisí na našich ideálech, vzorech, ke kterým daný čin přirovnáváme. Jedním ze znaků mravnosti je pravidelnost. To znamená, že ve stejné situaci se zachovám vždy stejně dle ustálených mravních zvyklostí. Toto tvrzení nám potvrzuje i definice slova mrav, tj. určitý způsob jednání za určitých okolností, od kterého je slovo mravnost odvozeno. Jako původ pravidelnosti je možné označit rozeznávání příjemného a nepříjemného, protože člověk se snažil zopakovat pocity příjemnosti a naopak se vyhnout nepříjemnostem. Za příjemné je považováno vše, co nám způsobuje pozitivní účinky. Zaujala mě myšlenka, jak by se změnily mravní normy, kdyby se pozitivní a negativní účinky našich činů prohodily, jako např. rána by nám přinášela rozkoš, dobré jídlo bolest. Podle mě by došlo k destrukci mravních norem a společenského života, jak je známe dnes. Žebříček našich hodnot by se zcela převrátil.

„Člověk, který by nepociťoval rozkoše nebo strasti, neměl by smysl pro mravnost.“¹⁴

Mravnost vychází z našich instinktů, neboť instinktivně reagujeme na vnější podněty libostí či nelibostí. Prvotním pudem byl pud sebezáchovy. Je to přirozená cesta vzniku mravnosti, oproštěná od vlivů metafyziky a náboženství.

Mravní vědomí prochází v životě člověka vývojem. Malé dítě považuje za dobré to, co je dovolené a zlo vidí v zakázaných věcech. Není tedy schopné samo rozlišit dobro a zlo, vnímá, za který čin je chváleno a za které trestáno, v jednání kopíruje vzory ze svého

¹³ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 59

¹⁴ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 70

okolí. Schopnost samostatně rozhodnout o mravnosti člověk získává vývojem v průběhu dospívání.

Jiným pohledem na mravnost je potřeba chovat se tak, aby člověk v rámci společnosti přežil a zabezpečil se i pro budoucnost.

S pojmem mravnost je svázán také pojem láska k životu a pesimismus. Láska k životu je podle mnohých předpoklad pro život dle mravních norem. Vychází z rozkoší a z přirozeného strachu ze smrti. Naopak pesimismus vzniká ze dvou důvodů. Prvním je náboženství, ve kterém je pozemský život člověka popisován jako utrpení a je jen přípravou člověka na posmrtný život. Druhým důvodem vzniku pesimismu je poměr mezi slastmi a strastmi. Pokud převažují strasti nad slastmi, může vést k životnímu zklamání a nenaplněným touhám. Člověk si také může klást přehnané požadavky, které jsou nereálné. Neuvědomuje si, že jeden okamžik slasti vykompenzuje vícero strastí. Výsledkem je nenávist k životu, člověk nevidí naději a rozhodne se ukončit tento nesnesitelný život. Tato možnost je v protikladu s pudem sebezáchovy, a protože tento je základem mravnosti, je ukončení života amorální. Pesimismus může být do určité míry přínosem, může vést k askezi, k pohrdání materiálním blahem a může tímto vytvářet protiváhu konzumní společnosti. Přiměřená askeze přináší jedinci tělesnou i duševní rovnováhu a fyzické zdraví. Myslím si, že dnešní společnost si potřebu zdravého životního stylu bez požitkářství a rozmařilosti uvědomuje stále více. Projevuje se to mimo jiné příklonem k východní filosofii - zdravá strava, jóga, meditace, etc.

Stejně jako se neustále vyvíjejí mravy, mění se také pojem dobra. To, co je dobré, vždy odpovídá danému stádiu mravního vývoje. Tyto dva pojmy jsou totožné. Dobré je mravné a mravné je dobré. Dobré je tedy vše, co směřuje k mému osobnímu blahu i k blahu obecnému...

Krejčí polemizuje s Kantovou teorií morálky, tzv. rigorismem. Základní pravidlo této teorie je: konej svou povinnost. Podle Krejčího a pozitivistů se ale člověk nemá přemáhat, aby konal dobro. To má být automatické a doprovázeno radostí.¹⁵

Z mravních zásad vychází cit mravní povinnosti. Tento cit nás nutí chovat se mravně, konat svou povinnost, i když nás za nesplnění těchto povinností nemusí čekat trest. Tento cit je nejdůležitější ze všech motivů, které nás nabádají k mravnímu jednání, a člověka takto konajícího si vážíme i přesto, že bychom v jeho situaci sami jednali jinak. S vývojem náboženství můžeme cit mravní povinnosti odvozovat také z povinnosti člověka naslouchat

¹⁵ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 128

náboženským autoritám a náboženství samotnému. Člověk, který neodvozuje svou mravní povinnost od náboženských norem, si buduje vlastní vnitřní autoritu, kterou nazýváme mravním přesvědčením.

„Cit mravní závaznosti vyplývající z osobního mravního přesvědčení je nejvyšší stupeň vývoje tohoto citu a stojí nad mravním přesvědčením náboženským.“¹⁶

Tento člověk se chová mravně pro své vlastní dobro ze svých vlastních zásad, a protože je přesvědčen o správnosti svého jednání a ne důvodu, že podléhá vnější náboženské autoritě.

Láska k životu jde ruku v ruce s pocity libosti tzv. blahem. Blaho je tedy cíl všeho našeho jednání. Pocit blaha je individuální, každý má jiná přání a potřeby a tedy i cesta k pocitu blaženosti je různá. K trvalému blahu lze dojít pouze mravním jednáním.

„Kdyby necítil v sobě touhy po blahu, nepociťoval by se ani býti živým.“¹⁷

Jinými slovy etika je cesta k blaženosti, tedy k eudaimonii. Mnoho etiků tento pojem považuje za nevhodný, protože ve svém původním významu se vztahoval převážně k tělesné stránce věci. Blaho podle nich není nejvyšším statkem. Blaho pro ně znamená zejména rozkoš tělesnou a převyšují jej jiné statky, např. vzdělání. Dle Krejčího je tělesné blaho cestou k vyšším statkům - k dokonalosti, pokroku, duševní blaženosti. Z toho vyplývá, že zajištění základních tělesných potřeb člověka je nezbytné pro naplnění vyšších potřeb člověka.

Zajímavý způsob, jak dojít k blaženosti, je obětovat své blaho pro blaho druhých. V historii se najde mnoho příkladů králů, vojevůdců či nám všem známé Johanky z Arku nebo i prostých lidí - záchranářů, hasičů, policistů, kteří se vzdali svého blaha, aby pomáhali jiným a toto jejich obětování jim mohlo přinést jinou podobu blaha. Z toho je vidět, že pocit naší vlastní blaženosti může být závislý na blahu našeho okolí.

Souhlasím s Krejčím, že vzdělanost, věda a umění neohrožují mravnost společnosti, ale naopak se navzájem podporují a vyvíjejí. Mravnost nezaniká, ale v důsledku společenských změn se pohled na morálku také mění. Etika se snaží vést člověka k dobru, dobro musí být založeno na poznání pravdy, kterou pomáhá odhalovat právě věda. Tedy věda pomáhá vést člověka k dobru a blaženosti. Rozpor vědy a náboženství vzniká v okamžiku, kdy věda vyvrátí některé náboženské dogma jako nepravdivé. Krejčí v tomto okamžiku upřednostňuje vědu před náboženstvím, protože je pro něj nejdůležitější pravda. Morální vývoj společnosti podporuje také umění. Nesmí však být jeho cílem pouze zobrazení krásy,

¹⁶ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 146

¹⁷ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 82

ale musí v nás probouzet pocity, nutit nás přemýšlet, burcovat nás, šokovat, zaujmout. Potom napomáhá mravnímu zušlechťení společnosti. Za nemravné může považovat umění jen ten, který ho nepochopil.¹⁸

Pud sebezáchovy a touha po osobním blahu může vést k hrubému egoismu, tomuto brání pud pohlavní, který v nás vzbuzuje sympatie, neboli soucit s ostatními a radost z jejich úspěchů. Pud pohlavní souvisí s pudem sebezáchovy a je reprezentován dvěma jedinci různých pohlaví. Bez partnera bychom byli neúplní. Toto vedlo ke vzniku rodiny a u ženy k mateřství, kdy matka žije jen pro dítě. V rodině pohlavní pud a tělesná rozkoš pozbývají význam a roste význam duševních radostí, utužují se sympatie, nejprve v rámci rodiny. Následně se sympatie rozšiřuje do okolí a roste vědomí sounáležitosti mezi různými jedinci.

V pudu pohlavním má mimo jiné původ estetické cítění, které pomáhá šířit sympatii, je-li člověk mimo svou rodinu a nejbližší. Svůj protějšek si vybíráme srovnáváním se vzorem osoby, která by nejvíce vyhovovala našemu pudu. Rozumově si nemusíme být vědomi tohoto výběru.

Dalším pudem, díky kterému se šíří sympatie, je pud napodobovací. U lidí je běžné napodobování pohybů jiných osob, a pokud se jedná o tzv. posuny neboli pohyby, které provázejí nějaký psychický stav, můžeme si napodobením tohoto posunu vsugerovat stejný pocit jaký má sledovaná osoba. To nám pomáhá uvědomit si něčí smutek, zlobu, štěstí, radost, etc. Pochopením rozpoložení druhého se mu můžeme přiblížit. Tato schopnost se nejdříve vyvinula u žen, muži mají s vcítěním větší problémy.¹⁹

S rozšiřováním sympatie, solidarity, milosrdenství se rozvinul také cit vděčnosti. Jedinec se cítil povinen vynahradit druhému jeho pomoc a z toho je odvozeno mnoho mravně ušlechtilých zvyků, které pomáhaly při sbližování různých jedinců. Příkladem může být pohostinnost.

S pudem sebezáchovy též úzce souvisí náboženský cit. Tento vznikl z všeobecné neschopnosti člověka čelit některým překážkám v životě a neschopnosti člověka vysvětlit si některé přírodní jevy. Proto člověk raději svůj osud vložil do rukou nadpřirozených bytostí a snažil se tyto bytosti naklonit na svou stranu, aby jej chránily a pomáhaly mu. Počátky náboženství souvisely se snahou vypátrat vůli bohů, aby jedinec nejednal v rozporu a bohové mu zůstali nakloněni.

¹⁸ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 98- 101

¹⁹ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 69 - 108

„Nestvořil bůh člověka k obrazu svému, ale podle obrazu svého stvořil si člověk své bohy.“²⁰

Z toho vyplývá, že první bohové měli stejné vlastnosti jako lidé. Byli závistiví, hašteřiví, vášniví, násilní, ale také milosrdní. Až s vývojem společnosti a vznikem vyšších vrstev společnosti jako byli kněží, se i božstva začala zjemňovat, zušlechtovat, odličťovat. Vzhledem k tomu, že dodnes nemáme jedno univerzální náboženství, existuje náboženská nesnášenlivost a pod záštitou náboženského fanatismu se jedinci snaží upevňovat a rozšiřovat světskou moc. Náboženství je pouze služebníkem mravnosti. Náboženství je pouze prostředkem, pomocí kterého se v minulosti dosahovalo mravného chování.

S tím, že se díky náboženství dosahovalo mravnosti, si dovoluji nesouhlasit. Naše historie je plná ukázek, které to vyvracejí, např. krvavé konflikty ve jménu Božím, samotná existence inkvizice, nenávisť mezi jednotlivými náboženskými skupinami, pogromy a v neposlední řadě možnost vykoupení hříchů penězi a majetkem - prodávání odpustků. V dnešní době je nejproblematictější oblastí zneužívání a překrucování muslimství.

Dalšími významnými pojmy z všeobecné etiky jsou dle Krejčího egoismus a altruismus. Egoismus je nazýván také jako hrubý utilitarismus. Je založen na principu sebezáchovy a vede ke snaze o vlastní blaho a vlastní existenci bez ohledu na druhé. Podle tohoto principu by se člověk měl starat pouze sám o sebe a nezajímat se o osudy druhých. Altruismus naopak vychází z principu sympatie a lásky k bližnímu, kdy se člověk nestará o sebe, ale pouze o cizí blaho. Aby však ve společnosti bylo dosaženo obecného blaha, je potřeba najít rovnováhu mezi těmito dvěma principy. K vyrovnaní dochází v tzv. humanismu neboli principu obecného blaha. Obecně platí, že nemůžu být blažený, pokud mé okolí trpí, ale zároveň i můj život má cenu a zasloužím si blaho.

Krejčí nesouhlasí s teorií egocentrismu neboli extrémním individualismem. V určitých směrech je jeho obsah podobný jako u egoismu. Etika musí stanovovat stejná pravidla pro celou společnost a není možnost podporovat práva silného jednotlivce na úkor ostatních.

Ze sporu mezi egoismem a altruismem může podle Krejčího vyplynout tzv. právo silnějšího. Toto právo je v rozporu s mravností, soucitem a snahou po obecném blahu. Člověk nemá právo vyvyšovat se v soukromém životě nad druhého, ale v politice je toto právě naopak považováno za politickou mravnost a silnější národy, schované za nejružnější hesla, využívají práva silnějšího proti malým národům. Nejhrubší zločiny tak mohou

²⁰ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 110

být považovány za přijatelné.²¹ Jen naše dějiny jsou historií utlačování silnějším státem, ať už to bylo za Habsburků, Protektorátu Čechy a Morava nebo za bratrské pomoci Sovětského svazu. Z dnešních konfliktů bych vyzdvihla čínsko-tibetský či izraelsko-palestinský.

Pokud hovoříme o etice, nemůže se nedotknout etických idejí. Krejčí ve svém díle uvádí ideu vnitřní svobody, ideu dokonalosti, ideu blahovůle, ideu práva a ideu odplaty nebo spravedlnosti.

Idea vnitřní svobody souvisí s pocity vůči mně samotné. Pokud jsou mé tužby v souladu s mými představami a mým svědomím, pak pocituji libost, což je mravním požadavkem a výrazem mé vnitřní svobody.

Idea dokonalosti řeší vztah mezi silnější a slabší vůlí, kdy se nám silnější vůle líbí více a tvoří vzor pro vůli slabší, která k ní má směřovat.

Idea blahovůle hovoří o vztahu mezi mou představou o cizí vůli a vůlí mou. Má vůle může spolupracovat s vůlí cizí nebo postupovat proti ní, podle toho, zda se mi cizí vůle líbí nebo ne.

Idea práva je založena na předpokladu, že se střetnou dvě vůle jdoucí za stejným cílem. Spor, který tímto nastane, je nutno odstranit, jinak může budít pocity nelibosti. Z této ideje vyplývají pravidla pro sjednání míru.

Idea odplaty či spravedlnosti vychází ze situace, kdy je vůle jednoho člověka úmyslně zasažena jinou vůlí, ať už ji tato vůle podporuje či jí odporuje. Mezi vůlemi nastane nerovnováha, která vždy působí nelibost a jednu z vůlí poškozuje. Pro nastolení rovnováhy je nezbytné poškozenou vůli kompenzovat.

Ideálem mravnosti je harmonická rovnováha všech těchto idejí, není žádoucí, aby některá z idejí převažovala.²²

Filosof Herbart k těmto poměrům dvou vůlí přidává další spolupůsobící vůle a výše uvedené ideje doplňuje idejí společenskou. Nejdůležitější je soustava práva, protože pro společnost je nejdůležitější vyřešení sporů. Druhou je soustava odplaty pro udržení rovnováhy společnosti, a aby bylo trestáno zlo a chváleno dobro. Třetí soustavou je veřejná správa, která se snaží o společenské blaho. S ideou dokonalosti je v souladu soustava vzdělanosti. Pokud jsou všechny tyto ideje vlastní celé společnosti, tvoří základ vnitřní svobody občanů a tito občané tvoří společnost oduševnělou.²³

²¹ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 120 - 123

²² Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 136 - 138

²³ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 138 - 141

V etice jako v životě je nutno dodržovat normy, v tomto případě etické. Tyto normy nám ukládají určité povinnosti, které nám jsou mravně závazné. Úplné dodržování těchto povinností, vyplývajících z norem, jest ctností. Vycházíme-li z tohoto pojetí, existuje tolik ctností jako povinností, tedy stejné množství jako norem. Krejčí tedy uvádí možnost nazývat normativní etiku ctnostislovím. Ctnostný člověk je na vyšší morální úrovni než průměrný jedinec.

Etické normy do určité míry souvisí i s normami právními, ale normy právní a etické nejsou totožné a nepřekrývají se. Etika charakterizuje hřích jako nesplnění povinnosti a zločin jako jednání proti mravním zásadám, rozlišuje činy mravné, vedoucí k blahu, a nemravné, které nás od blaha odvádí pryč. Kdežto u právních norem dochází navíc k odstupňování závažnosti našeho jednání, které porušuje právní normy. Toto porušení může být lehčí, např. provinění, přečin, nebo těžší, např. zločin. Podle závažnosti porušení právních norem následuje trest dle stupnice trestů.

Žádný jedinec se nerodí zlý s výjimkou jedinců s duševní chorobou, která jim brání v duševním rozvoji, a tedy nejsou schopni rozeznat dobro a zlo. Žádný jedinec se nerodí ani dobrý. Dle Krejčího je povaha novorozence indiferentní, tedy zda bude jeho povaha dobrá nebo zlá, záleží na jeho dalším duševním vývoji. Zároveň se žádný jedinec nerodí se stejnou genetickou výbavou, tedy každý je jedinečný.²⁴

Konkrétním cílem veškerého našeho mravního jednání je zisk mravních statků. Mezi ně Krejčí řadí zdraví, vzdělanost, vlohy, společenské postavení, etc. Bohužel si mnoho lidí tyto konkrétní cíle zaměňuje s cílem hlavním, což má být obecné blaho. Mravní statky mají být pouhým prostředkem k dosažení hlavního cíle - blaha.

Dle mého názoru je toto také problém moderní společnosti, která si za cíl velmi často klade vlastnictví jak hmotných, tak duševních statků, je materialistická a konzumní. Zapomíná na to co je dle mého názoru důležitější: lásku, rodinu, přátelství, štěstí, pohodu a světový mír.

3.3 Etika speciální

František Krejčí považoval za nejvhodnější rozdělení speciální etiky na část individuální a část sociální. Tyto dvě oblasti nejsou od sebe příliš vzdáleny a navzájem se prolínají a doplňují. V obou typech se nacházejí ty samé pojmy, činy a povinnosti, jen

²⁴ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 244 - 248

jsou pokaždé zkoumány z jiného hlediska. Jedna bez druhé nemůže existovat. Jak říká sám Krejčí:

„Individuální etika určuje povinnosti, které má člověk k sobě samému a normy, které zavazují k činostem, jimiž individuální existenci svou zajišťuje ve společnosti na prospěch společnosti.

Sociální etika vykládá povinnosti, které má člověk vůči jiným lidem jako člen společnosti, tedy vlastně povinnosti, které má společnost k sobě samé, t. j. ke svým členům za účelem společného blaha.“²⁵

Krejčí polemizoval s Benthamem a Stuartem Millem, kteří se domnívali, že pokud má jedinec nedostatky, které se týkají jen jeho osoby a nebrání jimi jiným osobám při cestě k blahu, není kvůli těmto nedostatkům nemravný. Podle Krejčího byl člověk sice odpovědný primárně sám sobě a svému svědomí, ale tuto odpovědnost bylo nutno posuzovat ve vztahu jedince k okolí, protože vše, co škodilo jemu, škodilo přeneseně i jeho okolí.

3.3.1 Etika individuální

Předpokladem pro dobrý duševní vývoj jedince a pro dosažení individuálního blaha je fyzické zdraví, jak praví již staré přísloví: mens sana in corpore sano, tedy ve zdravém těle zdravý duch. Přestože se zdraví nemusí zdát důležité pro náš mravní vývoj, jestliže náš organismus nebude fungovat správně, ohrozí to veškeré naše činnosti a tedy i činnosti mravní. Jedinec má povinnost chovat se ke svému tělu tak, aby mu neubližoval a i pokud ho společnost nutí vykonat činnost, která by jeho zdraví mohla ohrozit, jak se tomu bohužel děje, má právo tuto činnost nevykonat a společnost má povinnost jeho zdraví šetřit. Toto musí platit bezpodmínečně.

Pomineme-li ziskuchtivé důvody pro ničení zdraví, dostaneme se k důvodům náboženským. Tyto důvody Krejčí považoval za pozůstatky z doby nižšího stadia vývoje člověka, patří sem např. celibát, který není v souladu s lidskou přirozeností. Avšak pokud se někdo rozhodne přijmout tuto povinnost související s postavením kněze, neměl by se při porušení této povinnosti dovolávat mírného zacházení na základě povinnosti šetřit své zdraví. Zdraví může poškodit i náboženská askeze, ale pouze v případech, kdy se vymkne

²⁵ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 169

kontrole, překročí určitou únosnou míru a začne ohrožovat zdraví a život člověka. Jistá míra askeze může naopak vést k upevnění fyzické a duševní síly jedince.²⁶

Naše zdraví poškozují dle Krejčího také alkohol, káva, cigarety, ale úplný zákaz těchto pochutin by nejspíš neměl výrazný účinek. A v tomto, jako ve všem ostatním, musí platit pravidlo přiměřenosti, že méně je někdy více, nic se nemá přehánět. Toto pravidlo platí nejen u věcí výše uvedených, ale také v podstatě u veškerých našich činností. I to, co je podporováno jako zdravé, např. sport, může při překročení určité meze zdraví člověka poškodit.²⁷

Velmi závažným problémem, kterým se individuální etika zabývá, je sebevražda. Pro některé filosofy může být tento čin od základu neetický, jiní ho obhajují tím, že nepoškozují zbytek společnosti. Sebevražda může být spáchána v nepřičetném stavu, což Krejčí považoval za neetické, a to proto, že do nepřičetného stavu nás mohou dostat jen nemravné okolnosti a tudíž i sebevražda je pak nemravná. Pokud spácháme sebevraždu po mnohonásobné úvaze, je důležité hodnotit jednotlivé důvody, které k sebevraždě vedly. Některé důvody mohou být považovány za polehčující, ne však ospravedlnitelné. Motivů k sebevraždě existuje nepřehledné množství. K těm špatným jistě patří egoismus neboli sebevražda z nenaplnění svých cílů a očekávání bez ohledu na okolí, omrzlost životem, horší majetkové a rodinné poměry. Polehčujícím důvodem může být altruismus, tedy že sebevrah takto činní z přesvědčení, že pomůže svým blízkým. Krejčí odvozoval z psychologie, že s rostoucí inteligencí roste i počet sebevrahů, protože tito lidé hůře snášejí křivdy, nedokážou se odevzdat osudu. Naopak nevzdělaní bývají ke svému vlastnímu osudu lhostejní. Úvahy, zda je sebevražda mravná či nemravná, jsou velmi problematičné, ale dle Krejčího si tito lidé zaslouží spíše náš soucit a lítost, než mravní kázání, neboli: *de mortuis nil nisi bene*, o mrtvých jen v dobrém.²⁸ Neboť jak říká Krejčí:

*„Můžeme upříti člověku právo, aby z tohoto života dobrovolně odešel, kdy sám jest k tomu naladěn, a nečeká, až se uráčí přírodě nebo náhodě odvolati jej z tohoto světa?“*²⁹

Tento Krejčího citát, podle mně, můžeme vztáhnout na dnešní, velmi výbušnou a problematičnou, diskuzi o eutanazii. Myslím si, že nutit člověka, aby žil, může být více neetické než nebránit mu v dobrovolné smrti. Zároveň však chápu nebezpečnost eutanazie jako takové, neboť je zde velké nebezpečí jejího zneužití.

²⁶ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 176 - 180

²⁷ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 180 - 182

²⁸ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 184 - 192

²⁹ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 185

Krejčí se přiklání k názoru, že tělesné zdraví nedostačuje k našemu plnému mravnímu vývoji, ale je potřeba doplnit o zdraví duševní. Duševní stránka člověka musí mít v rovnováze všechny své tři složky, a to myslivou, citící a volní. Duševního zdraví dosáhneme pomocí sebevzdělání a sebeovládání. Otázkou je, jak vysoká musí být míra našeho vzdělání, abychom tohoto dosáhli. Jedním východiskem může být, že potřebujeme vzdělání v takové míře, abychom si mohli vydělat peníze, protože zdravý může být pouze člověk hmotně nezávislý, aby nebyl nucen jednat proti své přirozenosti kvůli zajištění svých základních potřeb. Z toho ale vyplývá další problém: Jaký obnos peněz nám tuto svobodu přinese a co už je přebytkem? Již Diogenes nám ukázal, že mravně vyspělý může být i jedinec, který nevlastní vůbec nic. Tedy potřeba peněz je zcela subjektivní. Hmotná nezávislost nám umožňuje stát se nezávislým také duševně, neboli že ve svých úsudcích nepodléháme cizím názorům. Duševní nezávislost je vyšší hodnotou, než nezávislost materiální. Materiálně nezávislý jedinec může být duševně závislý na jiné osobě, ale duševně nezávislý jedinec nemůže být materiálně závislým.³⁰

Významnou roli přikládal František Krejčí vzdělanosti. Vzdělávat se podle něj člověk musí ze dvou důvodů. Prvním je materiální nezávislost, která nás nutí vzdělat se odborně pro konkrétní činnost. Zvláštní skupinou lidí jsou umělci a osoby geniální, jejichž dílo se nedá přesně ohodnotit. Jejich úspěch je vyjádřen více společenským uznáním a je značně ovlivněn vkusem, módou, kritikou, etc. Podle všeobecného názoru si tento typ práce zaslouží výjimečné odměňování. Pokud člověk, který věří ve své nadání, tohoto úspěchu zatím nedosáhl, není to devalvací jeho talentu a může se stát hmotně nezávislým prostřednictvím obyčejné, běžné práce. Druhým důvodem je potřeba osvojit si znalosti potřebné pro přežití ve společnosti. Tomu se dá říkat všeobecné vzdělání, které nám dá ucelený názor na svět, smysl života, na naše postavení ve společnosti. Jen díky tomu se dokážeme v nastalých situacích chovat přiměřeně dle mravních norem své doby.³¹

Překážkou vzdělanosti je především duševní lenost, kterou trpí zvláště nižší vrstvy společnosti. Vyskytuje se velmi často mezi jedinci zabývajícími se fyzickou mechanickou prací, při které nepotřebují dále rozšiřovat své znalosti. Zaměstnavatelé tohoto zneužívají, neboť takto omezení lidé netouží po změně svého života, neusilují o zlepšení svého postavení v zaměstnání ani společnosti. Chybně se to může vykládat jako práce pro blaho větší části

³⁰ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 197 - 198

³¹ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 199 - 203

společnost, ale ve skutečnosti tato lenost překáží pokroku a je proti mravnosti, protože obecného blaha je možné dosáhnout pouze tehdy, pokud o něj usiluje každý člen společnosti.³²

Aby bylo ve společnosti dosaženo určité úrovně vzdělanosti, vznikl institut tzv. školského vzdělávání. Toto vzdělání ale musí splňovat určité podmínky, aby jej bylo možno nazvat nástrojem zvyšování mravnosti. Přístup ke vzdělání musí mít všichni. Každému, kdo se chce vzdělávat, tomu to musí být umožněno. Účelem vzdělání nesmí být pouze vidina vyššího příjmu v budoucím zaměstnání. Odborná část vzdělání by měla vést k hmotné nezávislosti jedince, avšak musí být doprovázena také vzděláním pro společenský život. Také je nutné podotknout, že školské vzdělání je jednostranné a je nutno jej doplňovat sebevzděláním pomocí umění, literatury, kontakty se vzdělanějšími.

Součástí sebevýchovy je sebeovládání. Sebeovládání nám pomáhá reagovat na vnější podněty uvědoměle, rozvážně a objektivně, a to na základě rozumové úvahy. Cesta k sebeovládání vede přes otužování, které napomáhá zvládání tělesných nepříjemností a bolestí a je základem statečnosti. Získat sebeovládání je dlouhodobý proces, při kterém posilujeme naši mravní ušlechtilost, a začíná s počátkem výchovy jedince.³³

Své sebeovládání posilujeme bojem proti tělesným chťičům neboli pudům. Tyto chťiče jsou přirozené a nelze je odstranit, proto je nutné jejich vliv omezovat prostřednictvím sebeovládání, aby nám nezabránily v cestě k mravnosti. Sebeovládání neznamená, že v sobě potlačíme veškeré vášně. Právě vášně jsou určitým motorem, který nás žene kupředu, díky nadšení, které v nás vzbuzují. Právě radost, láska, přátelství, ale i závist, hněv, pobouření, nás nutí k činům a boji za mravní zásady.

*„Pudy a z nich rodící se vášnivé vzněty jsou vzpružny života; jenom ochabnutí životní síly může naprosto utlumiti var vášní a to znamená úpadek, lhostejnost k životu, životní mdlou, neschopnost činu, ohrožené zdraví.“*³⁴

Jistým projevem sebeovládání je také poslušnost, neboli stav, kdy se vzdávám práva rozhodovat o určitých věcech ve prospěch jiné osoby. Mravní poslušnost musí být dobrovolná, s mým souhlasem, ne vynucená. Tento způsob vzdělání k sebeovládání je založen na organizaci dnešní společnosti, kdy bývá poslušnost vynucována různými autoritami, tehdy mluvíme o poslušnosti, která není mravní. Vynucování poslušnosti považuje Krejčí za vhodné pouze jako pedagogický prostředek pro zvyšování mravnosti jedince. Jinak se to dá považovat za projev násilí.

³² Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 204 - 206

³³ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 210 - 216

³⁴ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 223

V rozporu se sebeovládáním je pedanterie. Tento pojem znamená lpění na malicherných nedůležitých zvycích, postupech, drobnostech. Ačkoliv se může zdát naprosto nevinná, je překážkou vývoje člověka a může jej vyvést z rovnováhy, pokud své nutkání nedokáže ovládnout. Vymkne-li se pedanterie kontrole, může člověka ochromit a zamezit mu v cestě k blahu.

Dalším z pojmů individuální etiky je čest. Jde o neoddělitelnou část osobnosti člověka. Z objektivního pohledu je to uznání člověka společností, ocenění, pochvala od jiných. Subjektivně se jedná o vědomí vlastní hodnoty, kterou okolí člověka uznává. V případě nařčení z nečestnosti, je jedinec nucen hájit svou čest. Morální člověk by ale nikdy neměl svolit k fyzickému boji za svou čest. Přijmout vyzvání k souboji, by bylo myslitelné pouze za velmi úzce definovaných situací, příkladem může být členství ve sdružení, kde se souboj pokládá za platnou normu, nebo hájení cti druhé osoby, národa, státu.³⁵

Z definice cti vyplývá pojem úcta a vzdávání úcty, jakožto projev uznání čestné osobě. Vzdávání úcty nesmí být vynucováno a skutečně čestná osoba po ní ani netouží. Pokud osoba usiluje o tzv. vnější čest, neboli pouze o projevy úcty kvůli vyznamenáním, titulům a řádům, chová se čestně pouze kvůli zisku této úcty, je ve skutečnosti nečestná a tudíž nemravná. Tyto osoby můžeme nazvat ctižádostivci. Toto slovo má dva možné významy: Žádost mít čest a žádost být ctěn. První možnost je v souladu s mravností na rozdíl od druhé, která mravnosti odporuje.

Je-li si člověk vědom vlastní cti, vyvíjí se u něj dle Krejčího vědomí mravní hrdosti, tedy vědomí, že je společností uznáván. Je důležité nepropadnout pýše, což je cit velmi blízký, avšak nemravný, protože sebou nese navíc pohrdání ostatními lidmi. Hrdost úctu odmítá a pýcha ji vyžaduje. Dalším rozdílem je, že hrdost sebou nese skromnost, které pýcha není schopna. Skromnost znamená, že neupřednostňujeme sami sebe nad ostatními, ale na rozdíl od pokory se oproti nim ani nesnižujeme. Skromnost je opět známkou mravnosti. Pokora se často objevuje v náboženství nebo ve vztahu podřízeného a nadřízeného. V obou případech se nejedná o mravní povinnost, protože není slučitelná s důstojností člověka, ze které pramení právě mravní hrdost.

Mravný člověk si úctu nesmí vynucovat, ale zároveň by neměl propadnout ani druhému extrému, tedy odpírat úctu a uznání jiným osobám. Ve společnosti se totiž vyvinuly jisté formality, kterých se využívá při osobním styku a odepření těchto formalit může působit nezdvořile. Jde například o projevy úcty starším osobám, učitelům a jiným

³⁵ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 223 - 229

přirozeným autoritám. Tuto úctu vyjadřujeme pozdravením, dáním přednosti, úsměvem. Máme tedy povinnost zdvořilosti. V dnešní době se setkávám stále častěji s projevy nezdvořilosti, převážně ze strany mladých lidí. Nevím, zda je to způsobeno jejich nedůslednou výchovou nebo všeobecně dnešní společností, kde přirozené autority pozbývají svůj význam a jsou nahrazovány hereckými a hudebními ikonami, které se prezentují právě svým odporem k autoritám. Myslím si, že jejich mravnímu vývoji by prospělo uvědomění si důležitosti přirozených autorit, které přispívají k formování našeho společenství.³⁶

Všechny výše uvedené pojmy v této kapitole jsou podle učení Krejčího součástí čtyř základních povinností: dbát tělesného zdraví, dbát duševního zdraví, kam patří sebevzdělání a sebeovládání, a dbát své cti. Pokud jsou splněny všechny tyto podmínky, je člověk schopný dalšího vývoje a plnění svých povinností v rámci společnosti. Tyto povinnosti by měly být východiskem pro pedagogiku, která je povinna vychovávat člověka v souladu s mravními zásadami.

Bohužel se někteří lidé rodí s fyzickou či duševní poruchou, tedy nejsou schopni dosáhnout blaha pomocí výše uvedených povinností, ale i přesto mohou blaha dosáhnout, jen je jejich cesta jiná. Důležité v těchto případech je, aby nepropadli pocitům zbytečnosti nebo naopak sobeckosti. Musí se snažit svůj handicap překonat, nedovolit mu, aby je ochromil. Společnost je v těchto případech povinna pomáhat jim bojovat s nepřízní osudu, aby i tito lidé mohli dojít blaha.³⁷

3.3.2 Etika sociální

3.3.2.1 Normy obecné

Etika sociální opět dle Krejčího vychází z pudu sebezáchovy, ze kterého vychází pud pohlavní, jenž je základem projevu sympatie. Působením sympatie na celou společnost vzniká láska všelidská. Je možné ji brát ze dvou pohledů; člověk musí žít ve společnosti, takže i uspokojování jeho tužeb je ovlivňováno společností, nebo z pocitu, že na světě není sám a nemůže se od ostatních oddělit.

Jedna z norem, bez kterých by společenský život neexistoval, je: Žít a nechat žít. Z této normy vyplývá, že když já osobně mám právo na život, tak jej musí mít i ostatní členové společnosti. Dále se z ní odvozuje, že nesmím porušovat práva jiných lidí, tak jako

³⁶ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 229 - 230

³⁷ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 244 - 248

nechci, aby oni porušovali moje práva. Porušování práv se nazývá křivda. Aby se tohoto vyvaroval, musí být člověk spravedlivý a poctivý. Tato norma by se dala shrnout úslovím: Práva člověka končí tam, kde začínají práva člověka jiného.

V dodržování práva jsou si všichni lidé rovni ve smyslu, že mají stejná práva a povinnosti. Rozdíly mezi lidmi nejsou podkladem k jejich právní diskriminaci. Spravedlivá společnost usiluje o to, aby nebyla brána v potaz žádná privilegia, aby všem byly zajištěny stejné podmínky a nikdo nebyl diskriminován. Také je důležité, že spravedlivý člověk tiše nesleduje dění kolem sebe, ale snaží se ho ovlivnit, ať už aktivní politikou či jen účastí ve volbách. Jen tak může napomáhat odstranění křivd.

Další zásadou je být s každým zadobře. To neznamená přetvařovat se a souhlasit se vším, co nám říká někdo jiný, ale být vůči lidem s jiným názorem slušní, tolerantní, neurážet se a nepouštět se do zbytečných svárů. Zachovat se spravedlivě a slušně může být někdy velmi obtížné, obzvlášť vůči nepřátelům, tyto rozpory však nemůže vyřešit urážení nebo násilí. Musíme ale vždy pamatovat na to, že nesmíme nechat druhé, aby působili křivdy na nás nebo na našich blízkých. Musíme se umět za sebe postavit, jen to nesmíme přehánět.³⁸

Spory ve společnosti řeší soudce. Ten by měl rozhodovat s chladnou hlavou, neměl by se nechat unést vášněmi. Při jeho rozhodování mu pomáhá zákoník, který ale nemusí být v souladu s jeho mravním přesvědčením, v tomto případě má větší váhu zákon. Soudce by neměl být závislý na vnějších silách mocenských, politických, ekonomických a ani na svých vlastních tužbách, které by ho mohly odvést od spravedlivého řešení sporu. Jakožto smrtelníci, jsou v životě ovlivňováni z mnoha směrů, avšak dobrý a spravedlivý soudce by se od nich měl při rozhodování oprostit.

Spravedlivý člověk se vyznačuje také úctou k cizímu přesvědčení. Tak jako má právo bránit své přesvědčení, nesmí omezovat jiné ve vyjádření jejich názorů. Nesouhlas s cizím názorem může vznést pouze, pokud tento odporuje mravním zásadám, a i tehdy se musí pohybovat v mezích slušnosti. Naopak nikdy nebude vytýkat jinému jeho vědecký názor v dosud zcela neobjasněných oblastech a v oblasti náboženství, opět nejsou-li v rozporu s mravy. U náboženství je tato zásada často porušována, když věřící převažujícího náboženství utlačují nebo i násilně napadají jiné náboženské skupiny. Toto dnes můžeme vidět v celém světě. Přestože většina náboženství má mírumilovný základ a jeho základní principy jsou nenásilné, dochází k prosazování a vnucování náboženství silou. Stejná zásada

³⁸ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 257 - 259

se uplatňuje v národnostní snášenlivosti. Ve styku s jinými národnostmi musíme vycházet ze zásad altruismu, snažit se o rovnocenný dialog a oprostit se od předsudků a nenávisti.

Důležitým fenoménem společnosti jsou skutky milosrdenství neboli pomoc potřebným. Nesmí však ohrožovat pomáhajícího, nesmí podporovat potřebného v nemravném jednání, vždy musíme upřednostnit své nejbližší před cizími a měli bychom podporovat vznik institucí, které mohou potřebným pomoci účinněji. Akt dobrodiní má mít za cíl pouze pomoci druhým, nikoli sledovat svůj vlastní prospěch. Láska k bližnímu, ze které vychází akt milosrdenství je nezištná, nesnaží se o své vlastní blaho a zároveň není mstivá a netouží po odvetě, proti křivdě se nebrání zlem. Zlu se snaží zabránit nenásilnými cestami, tak, aby pachateli neublížil, ale pouze sám sebe či své bližní ochránil.³⁹

*„Láska odpouští a nedá se za odpuštění prositi- nechce býti odprošována a nehledá v odprošení zadostiučinění. Prosba za odpuštění nemá podkladu tam, kde platí zákon lásky.“*⁴⁰

Prosba za odpuštění je ve společnosti přijatelná pouze jako trest za naše provinění, ale nesmí se zneužívat. Musí být myšlena upřímně a nejen proto, že se od nás vyžaduje. Pokud nám někdo pomůže, dá nám najevo svou lásku, vznikne u dobrých, spravedlivých lidí pocit vděčnosti. Vděčný jedinec dává najevo svou radost a dík druhému dobrovolně bez jakéhokoliv nátlaku. Vděčnost je mravní povinnost, protože ukazuje mravní vyspělost příjemce lásky a pomoci. Opakem je nevděk, který je neetický a v poctivém člověku vyvolává pocity nelibosti.

Z nutnosti vždy jednat dobrovolně a upřímně plyne povinnost pravdivosti, protože jen pomocí pravdy můžeme dojít blaha. V osobním styku je důležitá také mezilidská důvěra. Je přirozeností člověka, že se snaží ověřit pravdomluvnost toho, s kým mluví, ale to není vždy možné. Pro společenské vztahy je tedy nutné mít určitou míru důvěry. V mezilidských vztazích se můžeme často dopouštět omylů. Ty vznikají ze špatného poznání nebo myšlení. Poté, co na tento omyl přijdeme, máme povinnost náhrady a zadostiučinění jedinci, kterému jsme ukřivdili. V tomto případě omyl není v rozporu s mravností, je to dáno nedokonalostí člověka, který se ve svém životě dopouští chyb, neboli: Errare humanum est. Amorální je však umíněnost, tedy setrvávání v omylu, i když již tušíme pravdu.

Jiným případem je lež. Tu považuje Krejčí za nemravnou, i když je vyslovena v dobré víře. Lež není vrozená, ale můžeme ji pozorovat už u malých dětí, jakmile zjistí, že je to pro ně výhodné. Musíme odlišovat, kdy dítě říká nepravdivosti, protože jim nerozumí

³⁹ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 266 - 268

⁴⁰ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 228

a přišly mu na jazyk, a kdy se lež stane účelnou, např. aby se vyhnulo trestu. Zvláštním typem lži je přetvářka, kdy jedinec skrývá své city, názory a postoje a přizpůsobuje se aktuální situaci. Toto zlo je dnes běžnou součástí společenského života.

„Veřejný život je komedie, a kdo v ní chce hrát roli, musí se přetvařovati.“⁴¹

Dalším typem lži je pomluva, která vzniká na základě závisti a msty, a za cíl má ublížit pomlouvanému. Mravný člověk se každé pomluvě musí postavit a zastavit ji již v počátku, tedy zamezit možným škodám. Pomluvu je velmi těžké vyvrátit, žije si svým vlastním životem a díky moderním technologiím se šíří rychlostí blesku.

V souvislosti se lží je také nutné zmínit křivou přísahu. Krejčí požadoval, aby při přísaze u soudu byla vypuštěna část o Bohu, protože soudnictví má být oproštěno od všech vlivů, tedy i náboženských. Z mravního hlediska nemá přísaha žádnou cenu, protože čestný člověk mluví vždy pravdu bez ohledu na ceremonii přísahy.

Omluvitelná by mohla být lež z nutnosti, pokud neubližuje a nezapříčiní jiné zlo. Jedná se o případy, ve kterých lež naopak zachrání životy, pomůže společnosti nebo odvrátí neštěstí. Krejčí se domníval, že s růstem mravnosti a vzdělanosti bude ubývat případů, ve kterých bude nutno využít této lži.

Pokud jedinec lže sám sobě, jedná se o iluzi. I tento typ obelhávání je nemravný, protože brzdí vývoj lidstva, brání jednotlivci dojít k pravdě. V iluzi může zůstat člověk jen, dokud není připraven postavit se realitě.

Vlastnost mravného člověka je pravdymilovnost. To je důvodem, proč Krejčí odmítal náboženství, které nebylo založeno na pravdě, nýbrž na náboženských idejích. Jediná možnost jak poznat pravdu je věda a právě na jejích základech by měla být založená pravdivá filosofie a etika vedoucí k obecnému blahu.⁴²

3.3.2.2 Rodina, přátelství, národ

Původ rodiny byl vysvětlen již v souvislosti s pudem sebezáchovy. Původní formu rodiny můžeme jen odvozovat z toho, co známe. Nejspíš šlo o dočasné soužití muže a ženy a trvalo, dokud nebyl naplněn cíl soužití - zplodění potomka. O děti se starala žena, muž si našel jinou ženu. Stopy tohoto najdeme dodnes u některých zaostalých kmenů v podobě práva mateřského. Vývojem společnosti se začala rozšiřovat polygamie a monogamie a stálý

⁴¹ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 294

⁴² Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 307 - 309

svazek partnerů. Na dnešním vývojovém stupni společnosti je stálý manželský svazek nezbytnou součástí mravního vývoje. Rodina tvoří základ společnosti a rodinná výchova je prvním krokem k mravnosti. Úlohu etiky v této oblasti Krejčí vidí ve snaze překonat důvody rozvodů a nešťastných manželství.

Pokud jde o vhodnost monogamie či polygamie má podle Krejčího monogamie přednost. Jedním z důvodů jsou pocity ženy, která se nechce dělit o manžela, péči o domácnost a děti s ostatními ženami. Polygamie se vyskytovala na nižším vývojovém stupni společnosti, naopak západní moderní společnost se již vyvinula k monogamii, která dává více jistot.

Manželský svazek je ve většině náboženství nerozlučitelný. Některá náboženství šla tak daleko, že při smrti muže byla zabita i žena nebo žena musela zůstat po zbytek života sama. Křesťanství považuje rozvod za hřích a i v dnešní době je církevní rozvod velmi zdoluhavý a náročný. Z pohledu etiky je ale jakýkoliv nátlak zakázaný, tedy setrvávat v manželství nedobrovolně je neetické. V případě mravně ušlechtilého manželství by rozvod vůbec nepřicházel v úvahu, avšak takovéto manželství je těžko nedosažitelným ideálem. Přesto by rozvod měl zůstat výjimkou v závažných, jiným způsobem neřešitelných situacích. Manželství musí být uzavřeno z náklonnosti k druhé osobě, je mravně zakázáno uzavírat manželství ze sobeckých zájmů, uzavírat domluvené manželství pro ekonomické, rodinné, kastovní nebo politické zájmy, či jen kvůli vyhovění společenským normám. U manželství z donucení, kdy partneři spolu nechtěli žít, se dle Krejčího nejedná o manželství a není potřeba rozvod k ukončení manželství.⁴³

Příčinou rozvodů dle mravních zásad je manželská nevěra, která druhého ponižuje, uráží, vyvolává u něj negativní pocity. Toto platí jak pro muže, tak pro ženy. V případě nevěry je rozvod nutný i kvůli tlaku veřejného mínění, které takovýto svazek odsuzuje a podváděného dále ponižuje. Rozvod naopak není odůvodnitelný v případě neplodnosti ženy, přestože tento důvod stačil i podle Starého Zákona nebo v případě duševní choroby, která propukla během manželství. Mravně ušlechtilý člověk tyto překážky musí dokázat zvládnout.

Důvodem k uzavření manželství bylo podle Krejčího založení rodiny, ale v moderní společnosti již není žádnou výjimkou soužití nesezdaného páru. Dalším důvodem může být právní a ekonomická jistota obou partnerů. V manželství člověk částečně přichází o svou svobodu, ale získává rodinu a nový pohled na svět, který svobodnému chybí.

⁴³ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 315 - 335

Manželství dává člověku cíl žít kvůli někomu jinému. Existují také zákony, které právo sňatku omezují, tj. např. instituce celibátu. Sňatek má být přirozeným právem a nemá být nijak omezen. Omezování je neetické a podporuje pohlavní styky mimo manželství, čímž roste počet nemanželských dětí. Krejčí poukazoval na snahu zakázat sňatky těm, kteří nebyli zcela fyzicky a psychicky zdraví, aby ve společnosti nedocházelo k degeneraci a dědění poruch. Toto omezení je dle něj nepotřebné, protože člověk sám je schopen uvědomit si vhodnost partnera pro manželství. Tímto ale Krejčí nevyřešil problém sňatků dvou podobně postižených jedinců, jejichž instinkty nejsou plně vyvinuty.

Manžel vystupuje jako živitel a reprezentuje rodinu navenek, kde žena vystupuje v podřízené funkci, kdežto doma je paní domu žena. Toto je obecně přijímaný princip, který si každé manželství upravuje dle svých individuálních potřeb. Ani jeden z partnerů nemá mít absolutně navrch, důležitá je rovnováha, harmonie, důvěra. Z nerovnováhy mezi mužem a ženou v manželství se vyvinula emancipační snaha. Krejčí se domníval, že nerovnováha pramení pouze z nedostupnosti vzdělání pro ženu, toto by mělo být odstraněno, žena by měla mít stejné právo na vzdělání jako muž. Tím by však byla její emancipace ukončena a dále by se měla chovat podle své úlohy ve společnosti. Jediným cílem pro ženu viděl v tom stát se matkou a vychovávat potomstvo. V oblasti práce se žena může částečně vyrovnat muži, ale ne ve všech odvětvích, kvůli své vrozené fyzické slabosti a nižší mozkové energii. Také zdůrazňoval důležitost mateřské role ženy, nebyl si jistý, zda pracující žena může zvládnout roli matky a manželky. Ženy, které se vyhýbaly manželství a mateřství, považoval za špatný příklad pro společnost, ale neprovdané ženě se měla dát možnost obhájit svou vlastní existenci prostřednictvím práce.⁴⁴

Myslím si, že dnešní uspořádání společnosti tento Krejčího názor naprosto vyvrátilo. Vzdělané a pracující matky jsou běžným jevem a v některých odvětvích ženy dosahují i výraznějších úspěchů než muži. Také již přestává být tabu pojem muže v domácnosti, kde dochází k téměř úplnému prohození tradičních rolí. I takováto manželství fungují a nemyslím si, že by škodila morálnímu vývoji společnosti.

Z etického hlediska je vztah dětí a rodičů vztahem neomezené vděčnosti vůči láskyplným rodičům. Rodinná výchova je předstupeň výchovy školské a měla by s ní i mravními normami být v souladu. Rodiče k dětem cítí mnohem větší lásku než dítě k rodičům, protože pro ně je dítě jejich součástí. Děti s rostoucím věkem mohou cítit pouze

⁴⁴ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 345 - 358

povinnost vděčnosti namísto skutečné lásky. Mravní princip zde vychází ze čtvrtého přikázání Mojžíšova: Cti otce a matku svou.

V dnešní době příbuzenské vztahy ztrácí svůj význam a na jejich místo se dostávají vztahy přátelské. Přátelství vzniká mezi lidmi, kteří si rozumí, mají podobné cíle a chovají se k sobě nezištně a s úctou. Stejně jako v lásce je vznik přátelství spíše instinktivní než rozumový. Přátelé se navzájem doplňují, navzájem si pomáhají vyrovnávat nedostatky. Přátelství se vyvinulo z pudu sebezáchovy, kdy jedinec hledal někoho, kdo mu pomůže přežít. Přátelství je prostředek mravního vývoje.

Obdobou přátelství je kolegalita, která však nevzniká přirozeně, ale vlivem společenské organizace. Kolegové se během práce poznávají z různých stránek. Při společné práci se sbližují a vzniká velmi úzký vztah, který může připomínat přátelství. Stejně jako přítele i kolegy se zastáváme, pokud je pomlouván a ponižován. Podpoříme jej, pokud to potřebuje a pomůžeme mu v nesnázích.

Rozšiřováním rodinných a příbuzenských vztahů vznikl národ. Vlastností národu je národnost, což je souhrn fyzických a duševních specifíků obyvatelstva v dané oblasti. Tato fyzická a duševní podoba se odvozuje od vzniku národa z jedné rodiny, tedy jedné genetické výbavy, nebo specifickými životními podmínkami národa, dlouhodobým vzájemným soužitím a společnou historií. Národ se vyznačuje kulturou, která ho odlišuje od jiných národů, povahou a jazykem. Stejným jazykem může mluvit několik národů a naopak jeden národ může mluvit několika jazyky, takže jazyk není charakteristickým znakem jednoho národa. Jeden národ spojuje také národní uvědomění, což je citová sounáležitost s daným národem. Není závislé na jazyku mluvčího, který se cítí být součástí určitého národa, nebo na jeho fyzické přítomnosti na území národa. Národní uvědomění je také potřebné pro mravní růst člověka. Člověk z národa vzešel, má v něm své kořeny, které by neměl z žádných důvodů zapřít. Z tohoto důvodu se snaha úplně asimilovat menšiny, upřít jim jejich dědictví, jeví neetickou, protože bychom je nutili být někým, kým nejsou. Uvědomujeme-li si naši národní hrdost, pocítíme také lásku k národu. Ta se projevuje našimi snahami pracovat pro národ, zkrášlit ho, zdokonalit ho. Lásky k národu se projevuje snahou znát jeho historii, literaturu, umění. Nesmí ale vést k národnostnímu egoismu, tedy upřednostňování svého národa na úkor jiných.⁴⁵

⁴⁵ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 377 - 393

Je vidět, že láska prolíná všechny úrovně společnosti, od partnerského svazku, přes rodinu, přátelství až po národ. A je tedy tím, co nás pojí dohromady a pomáhá nám chovat se mravně a vede nás k obecnému blahu.

Dalším společenským a morálním vývojem se zformoval stát. Vyvinul se z již popisovaných útvarů, jimiž je rodina, přátelství, národ... Pro etické hledisko není nejdůležitější, jakými způsoby tento vývoj proběhl, ale důležitou charakteristikou pro stát je trvalá vládní moc a právní řád.

*„Stát je způsob organisace společnosti; společnost musí mít nějakou organizaci, ale nemusí to být organizace státní. Nebylo jí na počátku, nemusí být na konci.“*⁴⁶

Na daném společenském vývoji je stát nutností, ale nedá se říci, že je pro společnost nejlepším způsobem organizace, a že se nebude dále vyvíjet. Ve společnosti dvacátého prvního století stát často přestává hrát tak důležitou roli, celý svět se globalizuje a hranice států pozbývají svou původní funkci, mnohdy se stávají jen čarou na mapě. Společnost spolupracuje ve větších nadstátních organizacích, které mohou přebírat některé role státu. Státy se stávají členy těchto organizací, aby mohly snadněji prosazovat společné cíle ekonomické, sociální, obranné. Mezi nejznámější organizace patří OSN, EU, NATO, OPEC.

Ve státě vedle sebe existují tři typy práva: Právo přirozené, které vyplývá z mravních zásad, právo pozitivní, neboli právní systém státu a právo obyčejové, vycházející z veřejného mínění. Přestože mají tyto tři typy práva stejný pramen a tudíž by si neměly odporovat, skutečnost je jiná. Léty samostatného vývoje došlo k jejich diferenciaci a najdeme příklady, kdy stojí proti sobě. Někteří teoretikové zkoumají každé právo zvlášť, protože se domnívají, že spolu nesouvisí, tedy etikové zkoumají pouze právo přirozené, sociologové právo obyčejové, právníci právo pozitivní. Všechna práva však ovlivňují život člověka a stanovují mu povinnosti, nelze tedy hodnotit jedno bez vazby na ostatní. Z pohledu etiky stojí přirozené normy nejvýše. Morální zásady jsou všeobecné, nepromlčitelné, platí za všech okolností. Kdežto pozitivní právo je proměnlivé, závislé na různých okolnostech, např. na politické situaci ve státě. Existují v něm polehčující a přitěžující okolnosti. Proto morální právo z hlediska etiky stojí nad právem pozitivním a morální zásady jsou z pohledu etiky nad zákony. Ve skutečném světě dochází ke střetu těchto práv a je velmi

⁴⁶ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 415

náročné rozhodnout se, zda se zachovat mravně nebo uznat autoritu státu a zachovat se neeticky, ale dle zákona.⁴⁷

*„Rozřešení nacházím v pojmu přirozeného práva. Tam kde stát svými nároky nesahá na má přirozená práva, mám povinnost být poslušen; být loyálním občanem, chovat se legálně. Když dotýká se mých práv přirozených, budu je vůči státu hájiti, jak dovedu a jaká možnost se mi naskytne.“*⁴⁸

Pokud je člověk nucen pozitivními normami k neetickému jednání, má právo revoluce, ale předtím musí vyčerpat všechny jiné možnosti, jak tuto neetickou normu zrušit, nebo ji upravit podle etických zásad.

Pozitivní právo je založeno na jeho vynutitelnosti státní mocí, stát tedy může občana trestat za jeho nedodržení. Institut trestů je ovšem zcela proti etice. V etice je jediným možným trestem to, že se člověk nepřiblíží k blahu. Tresty také nejsou dle zásady rovnosti, protože při rozhodování o výši trestu rozhoduje mnoho vnějších vlivů, tedy za stejný čin mohou být stanoveny zcela jiné tresty. Pozitivní právo stanovuje pouze rozsah trestů, tedy možnou dolní a horní hranici. Stát se tresty snaží donutit obyvatelstvo k dodržování svých norem, což je také v rozporu s mravností. Každé chování, které je vynuceno, je nemravné.⁴⁹

Účelem existence státu je zajistit blaho jeho občanům. Aby mohl vést k blahu občanů, musí se zabezpečit vůči vnitřním i vnějším nepřítelům. Další úkolem státu je jeho soběstačnost po všech stránkách, výchova a vzdělání občanů, zajištění stejných životních podmínek pro občany. Ze všech forem vlád považuje Krejčí za nejvhodnější demokratickou republiku s parlamentní vládou a přímo voleným prezidentem. Dle něj se v této formě vlády nejlépe udrží přirozená práva občanů a má silný status na mezinárodním poli.⁵⁰

Jak povinností státu k občanům, tak i povinnosti občana ke státu vyplývají z mravních zásad, které jsou aplikovány na společenský život ve státě.

*„Všichni občané bez rozdílu pohlaví, stavu, povolání, kasty, národnosti, intelligence a cokoli vůbec může rozdíl podmiňovati, mají stejná, naprosto stejná práva, protože mají naprosto stejné povinnosti.“*⁵¹

Z tohoto citátu vyplývá první zásada, kterou by se měly právní normy řídit, tedy zásada rovnoprávnosti. Spravedlivý stát nesmí mezi nikým dělat rozdíly. Další je zásada volnosti, člověk v rámci norem může jednat volně dle své vůle, a zásada spravedlivosti.

⁴⁷ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 429 - 433

⁴⁸ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 433 - 434

⁴⁹ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 525 - 534

⁵⁰ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 462

⁵¹ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 463

Ve státě má každý nárok na práci a člověk musí pracovat, aby si zabezpečil své základní potřeby a v průběhu vývoje začal také hromadit majetek. Důvodem byla snaha zabezpečit se do budoucna. Každý pracující má za svou práci dostávat odpovídající mzdu, díky které bude na stejné materiální úrovni jako jiní obdobně pracující. Za nemravné považoval, ve shodě s představiteli socialistických a komunistických teorií, když někdo měl zisk jen z práce jiných. Nepovažoval však za vhodné úplné zrušení soukromého vlastnictví. Člověk podle něj má právo na svůj vlastní majetek a stát by měl vlastnit pouze to, co zajistí občanům sociální jistoty a bude napomáhat dosažení obecného blaha.⁵²

Existence státu nijak nesnižuje důležitost jiných společenských institucí, jako je rodina, národ, etc., ani důležitost společenské organizace v menších územních celcích.

Problémem, který musí stát řešit, je problematika národnostních menšin. Tyto mají přirozená práva vyplývající z morálního vývoje. Je to právo na národní určení, v soukromých stycích se mohou chovat dle svých národních zvyků, používat svůj jazyk, vyznávat své náboženství a tradice. V oblastech s vyšší koncentrací menšiny by mělo být členům menšiny umožněno vzdělání v jejich vlastní řeči, ale samozřejmě by měli ovládat i řeč státní.⁵³

Ve vztahu státu a církve je stát církvi nadřazený a církev se musí řídit právními normami daného státu. Stát se k církvi musí chovat stejně jako ke každé jiné organizaci, neomezovat její činnost, pokud se neprotiví jeho zákonům. Tedy uznat její právo volnosti. Stát se musí ke všem církvím chovat stejně, a to bez výjimek. V historii se různé církve snažily získat status církve státní, to však dle Krejčího není možné.

„Státní církev je pojem nemožný, církevní právo vedle práva státního rovněž.“⁵⁴

Žádná církevní autorita nemá právo zastupovat pozici státní autority. Tím by mohla být ohrožena cesta obyvatelstva k blahu a popřena morální práva různých občanských skupin, protože církev se snaží prosadit své učení navzdory přirozeným právům jedinců.

V České republice jsou nyní jedním z nejkontroverznějších témat církevní restituce. V historii byl církvím na našem území několikrát zabaven majetek, nejvíce po roce 1948, a stát jako náhradu za zisky z tohoto majetku církve dotoval ze státního rozpočtu. Toto považuji za špatné hned z několika důvodů. Myslím si, že církevní instituce by měly být na státu naprosto nezávislé, tedy i po finanční stránce, dále si myslím, že mají právo

⁵² Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 466 - 489

⁵³ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strany 493 - 496

⁵⁴ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném; strana 514

na navrácení zabaveného majetku minimálně ve stejné míře, jako ostatní restituenti, a nakonec se mi nelíbí, že v naší republice, kde je většina obyvatelstva nevěřící, toto nevěřící obyvatelstvo svými daněmi financuje církev. Z tohoto důvodu jsem zastáncem myšlenky církevních restitucí, aby si na sebe církve mohly začít vydělávat samy a došlo ke kompletní odluce státu a církve. Zda je prosazený zákon navržený dobře komentovat nechci, neboť tuto problematiku neznám dostatečně detailně a tuto polemiku přenechám odborníkům.

4 Politika a morálka

Přestože se může zdát, že v politice platí jiná morální pravidla, než v běžném životě, není to možné. Etické normy jsou přímým důsledkem lidského vývoje, tudíž musí platit universálně pro každého. Východiskem z tohoto problému může být diktum chovat se tak, jak je vhodné v dané situaci, i když je to proti naší přirozenosti. Přetvářka je v politických kruzích věc naprosto běžná, ale samozřejmě není nutným pravidlem pro zastávání této pozice a ti, kteří se přetvařují, se nechovají morálně správně.⁵⁵

„Také politik musí být zásadový člověk mravně povznesený a politika musí být založena na zásadách správných, o nichž myslíme, že odpovídají principům sociálního vývoje, a jíti za cíli jenom ušlechtilými a užívat k tomu prostředků eticky bezvadných- v principu alespoň v teorii.“⁵⁶

Politici si svou přetvářku a neetické chování mohou odůvodňovat heslem: účel světí prostředky, tedy že výsledek je důležitější, než cesta k němu. Toto je běžně přijímáno společnostmi jako normální, vhodná cesta, avšak nic odporující mravním zásadám nemůže být trvalé, tedy neetické chování se nám v budoucnosti vymstí. Také se v dnešní společnosti objevuje významný faktor veřejného mínění. Přestože teoreticky víme co je dobré, nejednáme tak, ale přizpůsobíme se většinové společnosti, což nám usnadní život. Dříve byla mravnost hlášána pomocí náboženství. To nutilo jedince chovat se mravně pod hrozbou trestu. Jediná možnost však je být přesvědčený o mravních zásadách a chovat se dle nich z vlastní vůle, to je jediná správná cesta. Pokud jedinec není vnitřně přesvědčený o tom, co je správné, může se nechat ovlivnit zlem v jakékoli podobě.

Veřejné mínění se často nachází v rozporu s mravností. Nemělo by tomu tak být, lidé by měli společně bojovat za blaho. Tento rozkol je dán nejspíš tím, že se ve společnosti pohybuje mnohem více lidí, kteří nerespektují obecnou morálku, než se může zdát, a společnost jim v dobré víře často odpouští a omlouvá jejich činy, než aby zasáhla a napravila jejich zlé činy.

„Veřejné mínění = consensus omnium s předpokladem sensus moralis- v konfliktu s mravností je contradictio in adjecto- něco nemožného.“⁵⁷

Veřejné mínění nemůže tvořit mravní zásady. Za normu by se dalo považovat jen to, na čem by se shodlo sto procent společnosti, ale kvůli různorodosti lidských bytostí

⁵⁵ Krejčí, František. Politika a mravnost; strany 7 - 8

⁵⁶ Krejčí, František. Politika a mravnost; strana 9

⁵⁷ Krejčí, František. Politika a mravnost; strana 36

je tento požadavek neuskutečnitelný, ale za normu nemůže být považováno něco, s čím část společnosti nesouhlasí. Veřejné mínění tedy není nijak závazné a neměli bychom se dle něj řídit. Také skutečnost, že se něco děje ve společnosti běžně a nikdo to neodsuzuje, neznamená, že je to dobré, či správné. Závazné pro náš život jsou jen normy mravní.

Rozdíl mezi právem, zákonem a mravností definuje Krejčí takto:

*„1. Co smím učiniti? Smím učiniti toto? 2. Co musím učiniti, v čem musím poslechnouti, co se činí požadavkem, nechci-li se vydati trestu? 3. Co mám učiniti Smím- musím- mám; hle: 1. právo, 2. zákon, 3. mravnost.“*⁵⁸

Z tohoto citátu je jasně vidět rozdíl mezi těmito třemi pojmy a jejich vzájemná nezávislost. Právo a mravnost jsou heterogenní pojmy a nemusí se slučovat dohromady. Právo je, na rozdíl od mravnosti, stanovené státem, vynutitelné silou a za jeho porušení následuje trest. Mravnost vytyčuje cíl a správnou cestu k tomuto cíli, trestem za neplnění mravních norem je jen odklon od cíle, tedy obecného blaha. V minulosti docházelo i k tomu, že mravní zásada byla prosazena jako zákon, tím ale pozbyla svůj charakteristický rys a stala se jen normou zákonnou.

Z výše uvedeného lze odvodit, co je to politika. V době působení Františka Krejčího byla ještě většinou studována v rámci sociologie. Vysvětlení pojmu politika vychází z práva. Politik se věnuje schvalování právních zákonů. Celý proces začíná, když si politikové uvědomí problém ve společnosti, který je třeba řešit. Následuje debata o nejlepším způsobu řešení, který je posléze schválen a zákon vchází v platnost spolu se sankcemi souvisejícími se zákonem. Zákon vždy musí vycházet ze společnosti, být dobře odůvodněný, mít pozitivní základ a vést k lepšímu fungování společnosti.⁵⁹

Lidé, kteří se chtějí podílet na fungování společnosti, se sdružují do politických stran. Strany se od sebe odlišují svým programem, tedy svými postoji a názory, které chtějí obhajovat a které, dle jejich názoru, povedou ke zlepšení společenských poměrů. Ale samozřejmě i zde se mohou objevit jedinci toužící pouze po zisku moci a je jim jedno, jakým způsobem. Toto je v rozporu s morálkou a strany by se měly snažit mít mezi sebou jen čestné členy, kteří věří programu strany a jsou v ní bez ohledu na možné zisky, vyplývající z jejich pozice. Ze strany státu je nutné rovné zacházení se všemi stranami, bez zvýhodňování určitých celků, aby v politice mohly zaznít všechny názory na danou problematiku.

Důležitým nástrojem politické moci je žurnalistika. Úkolem žurnalistů by mělo být informovat veřejnost pravdivě o politickém dění. V novinách se totiž nejen odráží veřejné

⁵⁸ Krejčí, František. Politika a mravnost; stran 112

⁵⁹ Krejčí, František. Politika a mravnost; strany 117 - 120

mínění občanů, ale noviny také veřejné mínění tvoří a ovlivňují. Novináři by měli být čestní lidé, kteří nesledují své vlastní zájmy, nebo zájmy strany, ale zájmy celé společnosti. V tomto vidím v dnešní době velký problém. České Republice chybí kvalitní novináři, kteří by byli schopni objektivně referovat o dění ve společnosti a politice, kteří by měli skutečně široký přehled a dokázali se dostat až k pramenům událostí. Většinou se setkáváme jen s popisem toho, co se stalo, bez kvalitní analýzy důvodů, které k tomu vedly. Seriózní novinařina u nás upadá, zato neustále roste počet povrchních, nekvalitních bulvárních plátků.

Zajímavou součástí státu jsou advokáti. Stát by bez nich nemohl ve své podobě existovat, přestože jejich samotná práce se vylučuje s mravností. Jejich prací je hájit svého klienta proti jinému advokátovi, oba se snaží dokázat, že pravda je na jejich straně. Oba ale pravdu mít nemohou, tudíž je jasné, že jeden z nich lže ve prospěch svého klienta. Takovéto chování není nikdy slučitelné s dobrými mravy. Ve sporech rozhoduje soudce, který by měl být naprosto nestranný a objektivní. Otázkou však je, zda je to vůbec možné. Dokáže soudce rozhodnout spravedlivě bez ohledu na své předchozí zkušenosti, veřejné mínění a svůj vlastní postoj? Pro odstranění tohoto problému navrhuje Krejčí ustanovení soudcovského senátu, který by měl více členů, a tito by se museli na rozhodnutí shodnout, tím by mohlo být omezeno špatné rozhodování soudců. V případě rozporu mravních a právních norem by se měl soudce řídit normami právními, přestože to může být proti jeho přesvědčení.⁶⁰

Dalším rozporuplným tématem jsou tresty. Z etického hlediska jsou tresty naprosto nepřijatelné, etika trestá jen nedosažením blaha.

„... že co je proti zákonu mravnímu, bude odstraněno vývojem samým.“⁶¹

Krejčí předpokládá, že v průběhu dalšího společenského a morálního vývoje lidstva nebudou tresty zapotřebí, protože lidé si uvědomí a osvojí morální zásady natolik, že je budou přirozeně dodržovat. K tomuto by společnost měl vést stát. Jeho základem by nemělo být trestání protiprávního jednání, ale jeho předcházení, bránění lidem, chovat se v rozporu s právními normami a učení lidí jak právním, tak i morálním zásadám, aby se lidstvo dále vyvíjelo a šlo k obecnému blahu.⁶²

Důležitou součástí našeho života a vývoje je znalost dějin, ať už se jedná o dějiny lidstva jako celku, tak i dějiny národa. Tato znalost nám pomáhá pochopit kdo jsme, kam patříme a proč je společnost taková, jaká je. Lépe porozumíme fungování společnosti a její různá specifika.

⁶⁰ Krejčí, František. Politika a mravnost; strany 179 - 190

⁶¹ Krejčí, František. Politika a mravnost; strana 198

⁶² Krejčí, František. Politika a mravnost; strany 196 - 208

5 Využití tématu ve výuce Základu společenských věd

Začala bych významem Františka Krejčího jako osobnosti v oblasti filosofie, etiky, politiky, organizace společenského života na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Je důležité informovat žáky a studenty o lidech, kteří takto výrazně ovlivnili svými názory nejen svou dobu, ale i budoucí generace, které na jeho práci navazují, vychází z ní a váží si jej jako zakladatele českého pozitivismu. Studenti by k takovým osobnostem měli mít úctu a z jejich pilné práce by si měli vzít vzor pro svůj vlastní život.

Při výuce společenských věd, ať už na základní, střední, nebo vysoké škole bych kladla důraz na jeho pojetí morálky. V dnešní české společnosti, která je z větší části nevěřící, ztrácí církev svůj vliv a církevní hodnoty již nemají význam, proto je tak důležité pojetí morálky, které nijak nevychází z náboženství, ale staví na vědeckých výzkumech, biologii a psychologii. Jeho etika je srozumitelná, logicky sestavená a zdůrazňuje, že se člověk nemá chovat dle norem kvůli nějaké nadpřirozené moci, kterou je třeba poslouchat, nebo kvůli společnosti, ve které žijeme, ale pro naše vlastní blaho. Autonomní morálka apeluje na jedince, aby dodržoval morální zásady jen kvůli sobě. Bude-li je dodržovat, půjde cestou k blahu, porušení znamená odvrát od blaha, žádné jiné tresty či odměny nejsou podle Krejčího potřeba, aby se člověk choval správně.

Dnešní svět se často vyznačuje převrácenými hodnotami, následováním celebrit a odmítáním přirozených autorit, které jsou brány jako překážka ve svobodném životě. Tento svět je propagován masmédií, která nás neustále informují o nevhodném chování slavných osobností, až u některých jedinců může dojít k názoru, že takovéto chování je nejen společností promíjeno, ale také vyžadováno, aby se člověk dokázal v rámci společnosti prosadit. Proto je důležitý důraz na dodržování morálky navzdory veřejnému mínění a normám, podle kterých jedná většinová společnost. Jedinec se ze svého chování zpovídá jen sám sobě, musí být sám k sobě upřímný, chovat se dle svého vlastního rozumu a svědomí, protože sestoupí-li z cesty k blahu, bude to trest jen pro něj a jen kvůli jeho vlastnímu jednání a nemůže se bránit tím, že ho k tomu někdo tlačil. Rozhodnutí provedl on sám a on sám nese svou vinu, nenese ho za něj společnost, ve které žije. Jak se říká: Kdyby všichni tví spolužáci skočili z okna, skočil bys taky? Tedy musíme učit společnost brát na sebe zodpovědnost za své činy a neházet ji na jiné.

Zajímavou myšlenku uvedl Krejčí také v souvislosti se sebevraždou. Ač se sebevražda může zdát jako čin poškozující jen danou osobu, ve skutečnosti to ovlivňuje

širokou škálu lidí. Celou rodinu, přátele, známé, sousedy, zasahující policisty, záchranáře, etc. a tím vlastně celou společnost. Přestože je každá sebevražda neetická, mohou se vyskytnout jen polehčující okolnosti, není odsouzeníhodná. Právě naopak, Krejčí vůči lidem pokoušejícím se o sebevraždu vyslovuje lítost, neboť k takto radikálnímu činu se může rozhodnout jen ten, komu se stal život velmi nesnesitelným. Pro výuku bych toto zobecnila jako litovat a snažit se pomoci každému, kdo tuto pomoc potřebuje. Dát mu pocit, že na něm někomu záleží, podat mu pomocnou ruku, řešit s ním jeho problémy v souladu se zásadou altruismu. Děti musíme vést k tomu, aby nebyly egoistické, ale aby si všímaly svého okolí, byly vstřícné a nápomocné, vždyť není nic důležitějšího, než láska k bližnímu. Navíc díky naší pomoci se lidé mohou zase začít radovat ze života, jejich život se zlepší a tím můžeme prospět celé společnosti, tím, že je odvrátíme od činů, které by společnosti mohly škodit, ať už je to výše zmíněná sebevražda, nebo trestné činy, ke kterým by se mohli uchýlit pro vyřešení své situace.

Učení Františka Krejčího by nejspíš prospělo i dnešním novinářům a studentům žurnalistiky. Naše žurnalistika je ve vážné krizi, novináři píšou jen kvůli penězům, dávno se vytratila snaha pravdivě informovat o světovém dění nezaujatě, velice často poskytuje pouze jednostranný pohled na svět. Na novináře je třeba apelovat, aby dodržovali morální zásady, neboť v moderní společnosti mají velký vliv na široké skupiny obyvatelstva, které mohou ovlivňovat prostřednictvím svých zpráv. To oni tvoří veřejné mínění, rozhodují, co se společnost dozví, stanovují úhel pohledu na problém a jedinec, který nezná danou problematiku podrobně, což je v dnešním světě velmi obtížné, se dá snadno ovlivnit a strhnout přesně tam, kde ho novinář chce mít. Obzvlášť to platí o televizním zpravodajství, kde je používána pro větší ovlivnění společnosti podmanivá hudba, filmové záběry, tragické výpovědi. Novináři si musí uvědomit svou důležitost, převzít zodpovědnost za veřejné mínění, které z velké části tvoří, a začít pracovat pro společnost a její obecné blaho.

Dále bych zmínila problematiku imigrace. Žijeme ve světě rozděleném podle finančních parametrů na bohaté vyspělé státy, zaostalé okrajové oblasti a tzv. třetí svět, tedy velmi chudé země s odlišným stylem života, kde ani zajištění základních životních potřeb není samozřejmostí. Je jasné, že dokud budou existovat takto velké rozdíly mezi jednotlivými částmi světa, bude existovat i migrace z rozvojových zemí do těch vyspělejších. Snad v každém státě světa existují národnostní menšiny a mnoho odborníků řeší, jak se k nim chovat. Příliš velký přísun imigrantů z rozvojových zemí, tedy lidí bez teoretického i odborného vzdělání, může vést k vážným problémům. Jejich nízké vzdělání a vysoká nezaměstnanost mohou vést ke zvýšení kriminality v oblasti jejich bydliště, k sociálním

problémům a také jejich integrace mezi majoritní společností je náročnější, protože se zdržují ve svých komunitách a necítí potřebu seznamovat se s jinými lidmi. Vynecháme-li tento extrém, který v Česku není, vyskytuje se spíše v jižní Evropě nebo v USA, nepovažují imigraci za tak velký problém. Z kulturního hlediska vidím v imigraci mnoho pozitiv. Samozřejmě považují za nutné, aby dodržovali právní normy daného státu a ve styku s majoritní společností také normy společenské, ale také považují za jejich právo a za obohacení většinové společnosti, pokud si udržují své zvyky, tradice, normy, atd. (a tak dále). Obzvláště malým dětem a dospívajícím může styk s jinou kulturou pomoci stát se tolerantnějším ke všem odlišnostem, rozšířit si obzory, poznat jiný způsob života, získat větší rozhled a vidět svět i z jiného úhlu, než je ten jeho. Od malička bychom měli děti vést k tomu, aby se nebránili tomu, co neznají, ale aby se to pokusili poznat a pochopit. Kdysi jsem slyšela citát: Nenávist vzniká z neznalosti. I národnostní a rasová nenávist je založena jen na neznalosti či nepochopení jiné kultury.

Toto nepochopení se netýká jen imigrantů, ale také národnostních menšin žijících na našem území odjakživa.

Příspěvek Krejčího dnešní výuce Základu společenských věd, či už na základní škole občanské výchově, je rozsáhlý. Téměř celé jeho pojetí etiky ukazuje správný směr, kterým bychom měli vést další generace, jak bychom je měli vychovávat a jaké jim předat hodnoty, aby se společnost vyvíjela správným směrem. Jeho učení je logicky uspořádané, přehledné a srozumitelné. Společnost bez náboženského přesvědčení není automaticky amorální, veřejné mínění není vždy spravedlivé a dle norem, celebrity proudící k nám masmédií nejsou přirozené autority, za nemorální chování jsme vždy potrestáni, i když třeba jen odkloněním od správné cesty, nejsme na světě sami, jsme obklopeni milióny lidí, žijeme s nimi, ne vedle nich. To jsou zásady, které se vytrácejí, roste individualismus a egoismus, neznáme ani své nejbližší sousedy, lhaní je běžnou záležitostí, bez přetvářky bychom nedokázali přežít jediný den. Připomenutím Krejčího životního díla je možné přesvědčit dnešní mládež alespoň k zamyšlení nad sebou samými, nad svými životy a jak chtějí žít dál. V tom vidím jeho největší přínos.

6 Závěr

V práci se mi podařilo analyzovat učení Františka Krejčího a vytyčit možnosti užití jeho etiky v praxi pedagogického pracovníka. Popsala jsem jeho životní kariéru, kterou považuji za velice úspěšnou a v dalších částech jsem rozebrala jeho etické myšlení. Jeho učení jsem doplnila svými komentáři a aktuálními problémy, které by se dodržováním Krejčího morálních zásad daly minimálně zlepšit, některé i úplně vymítit.

Domnívám se, že cílů stanovených v úvodu jsem úspěšně dosáhla. Doufám, že témata navržená pro výuku sama v budoucnu využiji ve svých hodinách s kladnými výsledky.

Seznam použitých zkratek

atd. - a tak dále

etc. - et cetera

např. - například

t.j. - to jest

tzv. - tak zvaně

Prameny a literatura

Cetl, Jiří. František Krejčí. V *Antologie z dějin českého a slovenského filozofického myšlení*. Pauza, Miroslav. 1.vyd. Praha: Svoboda, 1989. 813 stran. ISBN 80-205-0029-4. Kapitola III. František Krejčí. Strany 164 - 170.

Gabriel, Jiří a kolektiv. *Slovník českých filosofů*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 697 stran. ISBN 80-210-1840-2. František Krejčí. Strany 307 - 308.

Král, Josef. *František Krejčí*. 1.vyd. Praha: Česká Akademie věd a umění, 1935. 69 stran.

Krejčí, František. *Positivism a výchova: osm přednášek, jež při učitelských universitních kursech v Turnově konal prof. František Krejčí*. 1.vyd. Praha: Dědictví Komenského, 1906. 68 stran.

Krejčí, František. *Filosofie posledních let před válkou*. 1.vyd. Praha: Jan Laichter, 1918. 464 stran. Kapitola první: Úvod. Povšechná charakteristika. Kapitola druhá: Positivism. Strany 1 - 115.

Krejčí, František. *O filosofii přítomnosti*. 1.vyd. Praha: Jan Laichter, 1904. 463 stran. Kapitola V.: Positivism. Strany 173 - 233.

Krejčí, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. 1.vyd. Praha: Jan Laichter, 1922. 567 stran.

Krejčí, František. *Politika a mravnost*. 1.vyd. Praha: Volná myšlenka, 1932. 273 stran.

Loužil, Jaromír. *František Krejčí, 1858-1934. Edice inventářů. Literární archiv Památníku národního písemnictví: Literární pozůstalost*. 1.vyd. Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví, 1966. 6 stran.

Popelová, Jiřina. *Filosof František Krejčí*. 1.vyd. Praha: Národní práce, 1942. 48 stran.

Schlegelová, Jaroslava. *František Krejčí a jeho současníci. Acta Universitatis Carolinae: Philosophica et historica. Acta Universitatis Carolinae – Svazek 126, Univerzita Karlova Praha*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1990. 131 stran. ISSN 0567-8307.

Zouhar, Jan. *Dějiny českého filosofického myšlení do roku 1968*. 1.vyd. Brno: Akademicus, 2008. 155 stran. ISBN 978-80-87192-02-3

Zouhar, Jan, Pavlincová, Helena a Gabriel, Jiří. *Česká filosofie v letech protektorátu Poznámky k tématu*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 341 stran. ISBN 80-210-3966-3.

Elektronické zdroje

František Krejčí [online]. Datum poslední revize 24. 2. 2001 [citováno 25. 3. 2013].
<<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/krejfr.html>>.

Filozofické časopisy [online]. [citováno 10. 3. 2013].
<<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/casop.html>>.

Anotace

Jméno a příjmení:	Lenka Chodilová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	František Krejčí jako filosof a etický myslitel
Název v angličtině:	František Krejčí as a Philosopher and Ethical Thinker
Anotace práce:	František Krejčí byl významný představitel kulturního, politického a vědeckého života českých zemí na přelomu 19. a 20. století. Založil u nás pozitivistickou tradici a zformuloval pojetí etiky na biologickém a evolučním základu s vyloučením náboženství a nadpřirozena. V této práci se pokusím popsat osobnost Františka Krejčího a vysvětlit jeho etický systém.
Klíčová slova:	blaho, etika, morálka, mravnost, pozitivismus, věda
Anotace v angličtině:	František Krejčí was a significant representative of the cultural, political and scientific life of the Czech lands at the turn of the 19th and 20th century. He started the tradition of positivism and he formulated a concept of ethics on the biological and evolutionary basis excluding the religion and the supernatural. In this paper I'll try to describe a personality of František Krejčí and explain his ethical system.
Klíčová slova v angličtině:	welfare, ethics, morality, morals, positivism, science
Přílohy vázané v práci:	_____
Rozsah práce:	48 stran, 90 682 znaků
Jazyk práce:	čeština